Poštarina plaćena u gotovom

Pojedini broj 4 din.

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK TIZSZER ÉVENTE

TARTALOM:

Karácsony — — — — — — — — — — — — — — 449
Hajdú Vilmos: Az emberi tudat és a gazdasági tényezők — 451
Mátrai Olga: Lányok a lámpagyárban — — — — — — 459
Laták István: Alszik a város (vers) — — — — — — 466
Szabó Dezső: Karácsony Braziliában (szatira) — — — — 467
Petőfi Sándor: A türelemről (vers) — — — — — — — 477
Szakács Gábor: A vojvodinai földmunkásmozgalom története 478
Darvas Szilárd: Vers pár ezer évre — — — — — — — 483
Laták István: Magántulajdon (novella) — — — — — 484
Petőfi Sándor: Háború volt (vers) — — — — — — — 487
Takács István: Mi a háború? — — — — — — — — 488
Ril: Világszemle — — — — — — — — — — — 489

FIGYELŐ:

A föld (Szabó Zoltán) — — — — — — — — — — 495

VI. ÉVFOLYAM ▪ SUBOTICA ▪ 1939 DECEMBER ▪ 12. SZÁM

A megduzzadt karácsonyi lapok egész biztosan ebben az esztendőben is szívhez szóló írásokat hoznak majd az igaz vallásosságról, a kultúráról, a civilizációról, az emberbaráti szeretetről. Az egész világon kigyúlnak majd a karácsonyi gyertyák és a templomokban duruzsoló zsolozsmák szállnak az ég felé: „Dicsőség a mennyben Istennek, békesség a földön a jóakaratú embereknek...“

Évtizedeken keresztül harcoltak a jóakaratú emberek a békéért. És éppen ezek a jóakaratú emberek vesztették mindig a legtöbbet; éppen nekik nincs sohasem békéjük, nyugalmuk. A békéért küzdöttek és közben elveszett megélhetésük, családjuk, szabadságuk, életük. Életüket is azért vették el tőlük, hogy a békét és a rendet megőrizzék.

A békeharcosok javamár elhullott, börtönökben ül és most, amikor már eltakarították őket, jönnek a másik béke, másik rend nevében a hatalmasok, a nagypénzűek, hogy az emberiséget az ő más eszményeikért vigyék harcba.

És így történt, hogy ma ismét dörgő ágyúk, zúgó repülőgépmotorok és rabbanó bombák harsogják világszerte: minden békeakarat, minden áldozat hiábavaló volt. Folyik az embervér és fegyverdörgések közé haldoklók jajkiáltása vegyül. Amitől már két évtizede rettegünk, ma itt áll ajtónk előtt és valami mindenek felett álló erővel fogja át borzalmas karjaival a népeket, nemzeteket, családokat, embereket. Az iszonyat megbénítja az agyakat, a koponyákban kétségbeesett táncot járnak a szürke sejtek, vérszag kering a levegőben, senki sem gondolkodik, senki sem mer gondolkodni, csak az újságokat kapkodják és falják a hazugságokat... A frontokon pedig ismét kigyúlnak a karácsonyi gyertyák.

A politikusok hazudnak, hazudnak az újságok. Hordják a hazugságot, már egész hazugsághegyet hordtak össze. És az emberek nem látnak ettől a hegytől. Ott áll előttük és eltakarja a láthatárt. Senki sem mer megindulni, hogy megmássza, mert a hegyben jól elrejtett fedezékből gépfegyverek torka mered a bátorkodókra. Jaj annak, aki odamerészkedik. A hegy mögött pedig újabb hegyek következnek: szénhegyek, vashegyek, petróleumhegyek,

húshegyek, kenyérhegyek, kenyér, amit hazugság és gépfegyverek zárnak el.

Csak kevesek juthatnak át a túloldalra. Akik kezükben olló-val és papírszeletekkel járnak. Nekik nem kell mászni. Megmutatják a papírszeleteket és párnás kezüket és kényelmes bársony-ülésekkel felszerelt felvonók repítik át a hegyen. Golyót és tetve-ket szállítanak a lennmaradottaknak, és néha gyertyákat, hogy ilyenkor karácsony táján békelángokat gyújtsanak.

„Békesség a jóakaratú embereknek". A hegyen túl gonoszok ülnek és mégis itt háborúznak. Pedig talán sohasem voltak olyan jóakaratúak az emberek, mint most, a lövészárkokban. A Vatikán hivatalos lapja azt írja, hogy az idén nincs szükség karácsonyi fegyverszünetre. Ugyis kevés a halott. Nincs szükség fegyverszü-netre, nincs szükség rovarporra a férgek ellen, nincs szükség ke-nyérre, mert itt az eszmény: a Béke, amiért ma meg kell halni, és még mindig kevés a halott.

Gyertyalángnál sápadtak, reménytelenek és halottasok az arcok. Nagyobb tűz kellene ide. Nagy tüzeket nem szabad a hegy oldalába rakni, mert az könnyen lángot fog . . . Már régen volt, hogy máglyát raktak, a hegy lángot fogott és azon a helyen átömlött a petróleum. A tüzet nem tudják többé eloltani. Úgy mondják, hogy az ollósok egy része is odaveszett. Menekülni akartak, de a kapkodásban az ollók elvágták a felvonóköteleket és a felvonók azóta nem működnek. Ég a hegy és egyre terjed a tűz. Valaki kitalálta, hogy a tüzet csak emberekkel lehet eloltani. Azóta százezerszám hordják oda az emberi hullákat.

De hiába raknak hullahegyet, a tüzet nem tudják megállíta-ni. A tudósok azóta már megállapították, hogy a petróleum állati maradványokból ered és minél több hullát halmoznak össze, an-nál több lesz a petróleum és annál magasabbra csapnak a lángok.

Itt még nincs tűz. Nálunk vigyáznak a petróleumra. Csak repülőgépek és autók használhatják benzin formájában. A repü-lőgépek mindig, autók pedig csak hétköznap. Takarékoskodni kell, hogy az egészet egyszerre gyújthassák fel a gyújtóbombák.

Nekünk nincs mit félnünk. Az olasz fasiszta nagytanács éppen a napokban jelentette ki, hogy a Balkán békéjét minden rendelkezésre álló eszközzel megvédi. Nem szabad hát nagy lán-got gyújtani a karácsony estéjén, mindenki csak egy szál gyufát kap, hogy meggyújthassa a rendkívüli békeviszonyok miatt kissé megdrágult gyertyáját.

„Békesség a jóakaratú embereknek!"

Az emberi tudat és a gazdasági tényező

Az emberek gondolkodását, a filozófusokat, a tudományt már ősidők óta izgatja a kérdés: milyen viszonyban áll az ember, az ember gondolkodásmódja a környezettel — a természettel, a társadalommal? A feleleteket alapjukban véve két nagy csoportba osthatjuk, aszerint, hogy az emberi tudatot a környezetből kiindulva igyekeztek megmagyarázni, vagy fordítva, az ember gondolkodásmódjától tették függővé a környezet változásait. De annak ellenére, hogy a tudományok fejlődésével az első csoporthoz tartozó állásfoglalás egyre döntőbb erejűvé vált, egészen a tudományos szocializmus föllépéséig még a legnagyobb szellemek se tudtak végleges és kielégitő választ adni a kérdésre. Ha jelzik is a fizikai életföltételek és a lelki élet közötti kapcsolatot, a gazdasági tényezőket nem húzzák kellőképen alá. Beszélnek testről, indulatokról, de a termelési mozzanatokat sohasem elemzik. A XVIII. század legnagyobb materialistáinál, Helvetiusnál és Diderot-nál, — kiket Marx és Engels maguk is becsültek — a gazdasági föltételek hatása a gondolkodásra és tudatra még nem formálódott ki.

Helvetius például már kiemeli,hogy a törvénykezés, nevelés, „az erkölcsök" hatnak az emberre. Az ember környezetétől függ, elsősorban a neveléstől. Az „A szellemről" c. könyvében a következőket olvashatjuk: „Nem az emberek rosszasága fölött kell sajnálkoznunk, hanem a törvényhozók tudatlanságán, akik az egyéni érdekeket mindig szembehelyezik a közérdekkel... Mindmáig a legszebb erkölcsi parancsok a népek erkölcsében semmiféle változást nem idéztek elő. A népek hibáit a törvénykezésben kell keresnünk." Tehát szerinte a törvények a fontosak. Azok és a nevelés alakítják az embert.

Ha találunk is Marx és Engels előtt gondolkodókat, akik megérezték ezt az összefüggést, a szerves függés gondolatát nem fedezték föl. Mert a gondolatok történelmében is vannak fölfedezések. Ez abban rejlik, hogy teljes világossággal először fejezünk ki egy gondolatot, melyet esetleg előbb, már mások is megéreztek és ezen gondolatnak megadjuk teljes fontosságát.

I. GAZDASÁGI FÖLTÉTELEK HATÁSA A TUDATRA

„Egy társadalom uralkodó eszméi mindig az uralkodó osztályok gondolkodását fejezi ki."
„Egy kor berendezését a tulajdon formáitól, azaz alapjától kezdve a társadalmi fölépítményig (gondolkodás, világnézet stb.) az uralkodó osztályok teremtik meg."

A szakirodalomban a gazdasági körülményeket és a tudatot „alapépitmény" és „fölépitmény" elnevezéssel jelölik. Az alapépitmény egy kor termelési viszonyait, a fölépitmény pedig ugyanazon kor erkölcsi, vallási, jogi, politikai és bölcsészeti fölfogását jelenti

Az ember azt hiszi, hogy gondolkodásmódját és eszméit önmaga

teremti. Valójában ezeket többé-kevésbbé környezetétől *készen* kapja. Az ő szerepe csak az, hogy az adott körülményekhez és fölfogásokhoz cselekvő, vagy szenvedő módon alkalmazkodjék. Nézzük most meg, milyen ez a viszony az életben?

Vegyük előbb a történelmet. A polgári osztály Nyugateurópában a középkor végével jelentkezik. Ugyanakkor változnak a termelési viszonyok is. A céhrendszer által korlátozott kisműhelyek helyén kialakul a szabad termelésnek jobban megfelelő kézműipar a maga nagyobb munkamegosztásával és nagyobb méretű műhelyeivel. A XVIII. század végefelé pedig a kézműipart a gépekkel dolgozó gyáripar váltja föl. Ezen jelenségekkel párhuzamosan fölfedezik Amerikát, körülhajózzák Afrikát és így bővül az eddig Európára és Közelkeletre szoritkozó piac világpiaccá. A gyáripar és kereskedelem hatalmas fejlődésnek indul. Nagy politikai átalakulások észlelhetők, melyek helyenkint forradalomban nyulvánulnak meg, mint például Franciaországban 1789-ben. A társadalom berendezkedése alapjában megváltozik. A régi formák letünnek és újak keletkeznek.

Ez lenne az alapépitmény változásának rövidre fogott vázlata. Erre az időre esnek a gondolatokban és erkölcsökben végbemenő változások is. A hűbéri kor eszmevilága összeomlik. A nemesi becsület és lovagiasság, az előjogok, kiváltságok a hatalomra törő, forradalmi polgárság nézeteinek, az egyenlőség, testvériség, szabadság eszméinek adják át helyüket. „A vallási és politikai illúziókba burkolt kizsákmányolás helyébe a nyilt, szemérmetlen, közvetlen és sívár kizsákmányolás kerül."

Abban a korban élő emberek szemében úgy tünik, mintha ők lennének a vallásban, szokásokban, fölfogásban előállott változások megteremtői, valójában az új termelési módszer hozta mindezeket magával.

Ezen történelmi példa után vegyünk egyet a mai parasztság életéből.

Vezércikkek, hitszónoklatok, politikai programmbeszédek hálás tárgya a „régi, jó" paraszterkölcsök pusztulása, a népviselet elhagyása és a patriárkális falusi szokások elüzletesedése. Az állitások igazak. Csak a fölöttük való siránkozás és a múltak visszakívánása hiábavaló. Ezen változások magyarázatát a falu gazdasági körülményeinek átalakulásában (az alapépitményben) kell keresnünk. A földet két kezével és egyszerű eszközökkel megmunkáló paraszt élete termelték ki a, még az 1914-es háború előtti falu életére is jellemző szokásokat, az u. n. folklore-t.

A gépnek a földművelésbe való bevonásával párhuzamosan a régi szokások egyre inkább háttérbe szorulnak, „elfelejtődnek" és helyükbe újak kerülnek. Megváltozik a parasztság munkamódja, mások lesznek az életkörülményei és ezekkel együtt megváltozik a falu is. Egy paraszt-gépész-tipus jelenik meg. Nálunk ezek a jelenségek még nem észlelhetők teljes erejükben. A Szovjetunióban azonban, ahol a földművelésben a gép (traktor, vető-, arató-, csép-

lőgépek) teljesen kiszorította a nyűgös kézi munkát és a parasztnak engedelmes szolgájává vált, ez a változás teljességében fölmérhető. A kolhozokban szervezkedett parasztság tudatának fejlődése rövid néhány év alatt évszázadokat ugrott előre. A muzsik még harminc évvel ezelőtt középkori viszonyok között élt és tudata, fölfogása is középkori volt. Szárazság, sáskák, árviz, vagy más elemi csapások ellen papok vezetése alatt, templomi zászlókkal, körmenettel „harcolt". Ezek a szokások kihaltak. A változást nemcsak a vallásellenes propaganda hozta létre — az csak magyarázatokkal szolgált, — hanem elsősorban a termelés megváltozott módja. Az iskolákba járó, szaklapokat olvasó paraszt nap-nap után tapasztalhatja azt az új ás hatalmas erőt, amit a gép, a csatornázások és az egész tudományosan megalapozott földművelés bocsájt rendelkezésére; ez az új paraszt nem hihet többé babonákban, nem gondolkodhatik többé úgy, mint a cári Oroszország írástudatlan, megfélemlített muzsikja.

A gazdasági viszonyok ilyen döntő jelentőségű hatását a tudat alakulására csak azzal magyarázhatjuk, hogy az ember munkájával együtt a természet szerves része és az emberi társadalom alkotója. Mint ilyen szükségszerűen alá van vetve a természet változásainak, melyekhez cselekvő módon, azaz munkájával — termelési tehnikájával — alkalmazkodik. Ez a munka hozza létre a termelést, melynek változásai alakítják a társadalmat, következésképp, amint láttuk, az emberi tudatot is.

Vagyis a tudományos szocializmus megalapitóinak teljesen igazuk volt, amikor az akkor uralkodó idealista bölcseleti fölfogást, amely a tudat alakulásából akarta a gzdasági és társadalmi viszonyok változásait meghatározni, elvetették és fölállitották azt a tételt, hogy *a termelő erők fejlődése változtatja meg az emberi társadalmat és ezzel együtt az emberi tudatot is.* Ez a fölfogás az u. n. dialektikus materializmus egyik alapvető tétele.

II. A TUDAT VISSZAHATÁSA A GÁZDASÁGI KÖRÜLMÉNYEKRE

„Az embert körülményei formálják, de ő maga is alakítja körülményeit."

Megállapítottuk, hogy a gazdasági körülmények formálják a tudatot, de a dialektikus gondolkodás számára a hatás sohasem lehet csak egyirányú, mert minden hatás ellenhatást vált ki. Eddig kizárólag a gazdasági tényezők hatásáról beszéltünk, most pedig megvizsgáljuk az érem másik oldalát: hogyan hat vissza a tudat a gazdasági körülményekre?

a) Az emberi akarat hatása

„Történelmüket az emberek önmaguk kovácsolják, de nem szabadon, a maguk által választott, hanem a pillanatnyilag adott és a múltból örökölt körülmények között."

A dialektikus gondolkodás összes ellenfelei, egyetértve annak nem egy „magyarázójával", azt állítják, hogy a tudományos szocializmus az emberi akarat szerepét semmibe veszi és mindent a vak természeti és társadalmi erők hatásának tulajdonít. Mi sem tévesebb ennél. Egy tan, mely az emberi társadalom gyökeres megjavítását tűzte ki céljául, az emberi akarat alakító hatásait nem tagadhatja, mert akkor tagadná a szervezkedések jogosultságát és észszerűségét, pedig éppen ezekkel a harci eszközökkel tör célja: az emberiség boldogulása felé.

A gazdasági tényezők hatása nem automatikus. Az adott gazdasági körülményeket emberi akarat itatja át. Ilyen értelemben egyrészt meghatározott alakulatok, szervezetek, osztályok, vagyis kollektív, másrészt egyének akaratáról beszélhetünk.

1) Kollektív akarat

Az eszme tömegek akcióin keresztül társadalomalakító erővé válik."

A hűbéruralmat a XVIII. században az akkor forradalmi polgárság tudatos harcai döntötték meg. A XIX. és XX. század munkásosztályának tudatos mozgalmai nagy hatással voltak és vannak a tőkés rendszer fejlődésére és változásaira. Ezen tudatos cselekedetek hatása különösen forradalmi változások idején érezhető a gazdasági viszonyokban.

2) Egyéni akarat

„A nagy emberek sorsdöntő elhatározásai csak az adott körülmények és a önnálló gazdasági keretek által megszabott korszellem parancsszavát fejezik ki."

A történelemre egyének is hatnak, sőt a gazdasági körülményeket is megváltoztathatják. Vegyük például Napoleont, aki az 1789-es nagy francia forradalmat, köztársaságát következetesen változtatta át konzulátussá, majd császársággá és meghódította Európát.

De valóban *csak* Napoleon lángesze állította volna meg a nagy forradalmat? Erre a kérdésre nemmel felelhetünk. Az 1789-es forradalomban a polgárság a munkásság és a parasztság segítségével megdöntötte a hűbéruralomra támaszkodó királyságot. De abban a pillanatban, amikor a hatalmat megszerezte, elérkezettnek látta az időt arra, hogy a forradalmat befejezze. A forradalom továbbfejlődését mindenáron meg kellett akadályoznia. Ekkor jelentkezett Napoleon. Megadta a forradalom megállításának formáját és megszabta a további utat.

A lángeszek nagy szerepet töltenek be a történelemben, annak formát és iramot adnak, sőt hosszabb-rövidebb ideig tartó elhajlásokat is előidézhetnek. Azonban, ha nagyobb történelmi időközöket veszünk, látjuk, hogy a fejlődés irányát, alakulását még-

sem az egyének akarata szabja meg. A történelmet formáló egyéneket nem tekintjük úgy, mintha azok a társadalmon kívül és felül állanának és az adott gazdasági keretektől függetlenül cselekedhetnének. Szerepük elválaszthatatlan azoktól a körülményektől, melyekbe beleszülettek és melyeket — természetszerűleg — nem ők választottak meg.

A lángésznek még egy fajtájáról szólunk, a föltalálókról. Ha mindenben elfogadjuk a gazdasági tényezők elsődleges hatását és a gazdasági körülményekről, termelési viszonyokról beszélünk, a tehnikát sem hagyhatjuk számításon kívül. Tehát a föltaláló tudósokról is meg kell emlékeznünk.

A termelő eszközök alakulására a hőtan terén kifejtett munkásság a XVIII. században nagy fontossággal bir. Csak a gőzgépnek az iparba való bevonását említjük meg. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a gőzgépet nem használhatták volna akármelyik korban. A rabszolga korban a feltaláló süket fülekre talált volna. Ezt történelmi források is igazolják. Vespazianus római császárnak egy feltaláló oszlopokat szállító gépezetet ajánlott. A császár ezt elutasította, mondván: — hogyan bízhatnék ilyen szerszámot rabszolgáimra?

A mondottakból kitűnt, hogy a dialektikus materializmus nem tagadja az emberi akarat szerepét, hanem csak megmagyarázza azt és megmutatja annak függőségét a kor és környezet viszonyaitól.

b) A fölépítmény belső hatása

„Minden szellemi jelenség gazdasági hatóerőknek köszönheti létrejöttét. De azontúl további fejlődését az önmaga által teremtett belső törvényszerűségek szabályozzák."

Eddig az egyéni és kollektív akarat szerepét világítottuk meg, de nem szóltunk azokról a belső hatásokról, melyeket a fölépítmény fejt ki és amelyek magán a fölépítményen belül érvényesülnek. Megállapítottuk, hogy a fölépítmény kialakulása a mindenkori gazdasági körülményektől függ. De vajjon *csak* a gazdasági körülményektől? Nem. Minden kor szellemi élete, a bölcselet, jog, vallás, politika, tudomány, irodalom, stb. nem csak az illető kor gazdasági tényezőinek hatását tükrözi vissza, nemcsak annak vetülete, hanem szervesen kapcsolódik az előző korok szellemi áramlataihoz, azaz a múlt korok fölépítményeihez is.

Egy példával ezt rögtön világosabbá tesszük. Vajjon Descartes, a modern gondolkodás egyik megalapozója munkájával csak a maga környezetét, a XVII. század Franciaországát tükrözi vissza? Ha gondolatainak és eszméinek nagyrészét vissza is vezethetjük ide, filozófiáját egészében mégis csak az elmúlt korok gondolatvilágának figyelembevételével magyarázhatjuk meg. Így az ókori gondolkodók, a skolasztika bölcsészete és a reneszánsz hatottak rá. Ugyanígy hatott a descarteszi gondolat a későbbi korok böl-

csészeire. Az eszméknek ilyen hatását nevezzük a fölépítmény belső hatásának.

Ismételten láthatjuk a tudatnak a történelemre és a gazdasági körülményekre gyakorolt hatását. A történelmi örökséggel meggazdagodott gondolatok, szellemi áramlatok visszahatnak a gazdasági és társadalmi alapra.

III. A GAZDASÁGI TÉNYEZŐK ÉS A TUDAT KÖLCSÖNHATÁSA

„Amilyen mértékben a szocialista elmélet a munkásosztályban megtalálja anyagi fegyverét, olyan mértékben válik a szocializmus a munkásosztály szellemi fegyverévé."

Most pedig két tényező kölcsönhatásáról szólunk. Az ember megváltoztathatja életkörülményeit. A polgárság Franciaországban az 1789-es forradalom előtt tudvalevőleg elnyomott osztály volt. A hűbéruralom gátolta gazdasági felemelkedését. Forradalommal ragadta magához a hatalmat és megváltoztatta a gazdasági körülményeket. Megteremtette a mai tőkés termelési és társadalmi rendszert. Tehát tudatos cselekvésével hozzájárult az új világrend megalkotásához. Ez az új berendezkedés azután visszahatott magára a polgári osztályra és azt addig nem tapasztalt gazdasági és kulturális fejlődésnek inditotta. Ilyen példákat a történelem folyamán nem egyet találhatunk.

A materialista dialektikában *nem szabad az egyik oldalon kizárólag csak okot, a másikon csak okozatot látnunk és keresnünk.* A gazdasági körülmények a tudathoz való viszonyukban nem csak okok, hanem egyuttal okozatok is. Ugyanakkor a tudat a gazdasági alaphoz való viszonyában nem csak okozat, hanem ok is.

A továbbiakban három álláspontot mutatunk be, hogy a két tényező kölcsönhatását közelebbről megmagyarázhassuk.

a) Az idealizmus birálata

„Nem tudatunk határozza meg létünket, hanem társadalmi létünk határozza meg tudatunkat."

A mondottak után világos, hogy nem a tudat az egyedüli erő, mely a gazdasági viszonyokat változtatja. A történelmi fejlődést nem lehet *csak* gondolatokkal, elvekkel, egyéni tettekkel megmagyarázni. Ezért vált szükségessé, hogy az egész máig irott történelmet ilyen szempontból biráljuk és *átértékeljük.*

A múlt legkiválóbb polgári történészei is a történelmi eseményeket hadvezérek, politikusok és uralkodók cselekedetein keresztül magyarázták. Ez a módszer teljesen elvont és valószerűtlen. Nem követhetjük ezt az utat még a gondolatok, művészet, irodalom, bölcsészet, az u. n. „tiszta történelem" terén sem. Múlhatatlanúl szükséges, hogy a tudat minden megnyilvánulását keletkezési korszakába helyezzük és azon belül magyarázzuk. Petőfi és Ady lázadó költészetét csak azzal a forradalommal terhes korral

magyarázhatjuk meg, melyben éltek, ugyanúgy mint Jókai kedélyes és romantikus mesemondását a kiegyezést követő idők gazdasági föllendülésével és a társadalmi ellentétek ideiglenes ellanyhulásával.

b) A mechanista elmélet bírálata

„A pók művelete hasonlít a szövőéhez és a méh viaszcellámak fölépítésével sok építőmestert megszégyenít. Ami azonban a legrosszabb építőmestert is a legjobb méh elé helyezi, az a körülmény, hogy az építőmester a sejtet még fejében fölépítette, mielőtt azt viaszból megépítené. A munkafolyamat végén az az eredmény mutatkozik, mely a kezdetnél már **a munkás elképzelésében**, tehát **eszmeileg** megvolt.

A mechanista elmélet szerint az ember gép. Erre a gépre, mely tudattal is rendelkezik, a gazdasági körülmények *közvetlenül és önmüködően* hatnak anélkül, hogy a tudatnak a gazdasági viszonyokra bármilyen befolyása is lenne. Eszerint elég a gazdasági körülmények változása, hogy azt rögtön nyomon kövesse a tudat, a világnézet változása. Ez az elmélet nem ismeri el sem a fölépítmény belső hatását, sem annak visszahatását az alapra, sem a két tényező közt fönnálló kölcsönhatást. Az emberiség történelme gépszerűen, elhajlások, kitérések nélkül fejlődik. A nevelésnek, a világnézeti harcnak semmi hatása nincs, ha az a gazdasági körülményekkel nem áll százszázalékos összhangban.

Ezt a hibás és káros nézetet a múlt század végével az u. n. revizionisták építették ki Bernsteinnel az élükön, rengeteg kárt okozva a munkásmozgalomnak. Szerintük politikai pártok, megmozdulások teljesen feleslegesek, mert csak a gazdasági harcok dönthetik el a küzdelmet.

Ebből a szűkre szabott képből is láthatjuk, hogy ez a bölcsészeti irány kinek az érdekeit szolgálja. Az oroszok közül főleg Bucharinnak voltak a mechanistákkal kapcsolatai. A tudományos szocializmus az élő és cselekvő embert a társadalomba helyezi, ahol tudata és eszmevilága keletkezik és kifejezésre jut.

Ezekután fölvetődik a kérdés: a kölcsönösen ható tényezők közül melyik a döntő érvényességű?

c) A tudat fejlődése

„A munka elsősorban az ember és a természet közötti folyamat, melyben az ember a természettel való anyagcseréjét saját tevékenysége által közvetíti, szabályozza és ellenőrzi. Az ember magával a természeti anyaggal természeti hatalom gyanánt lép szembe. A testiségéhez tartozó természeti erőket, — karjait, lábait, fejét és kezeit — mozgásba hozza, hogy a természeti anyagot saját életföltételeinek megfelelően vegye birtokába. Amikor mozgását a rajta kivül álló

természettel szemben fejti ki, és azt megváltoztatja, egyúttal saját természetét is megváltoztatja."

A döntő hatású tényező, amint azt a tudományos szocializmus megalapítói világosan kifejtették, a gazdasági. Szerintük a munka és a létfönntartás szükségleteinek megteremtése alapvető fontosságú. *Primum vivere deinde filosofari,**) mondja a latin közmondás. Az idevágó elméleti megokolást helyszűke miatt csak vázlatosan ismertethetjük.

Az emberiség történelme a létfönntartáshoz szükséges munkaeszközök megteremtéséből indul ki. A történelemelőtti korban az ember csak olyan állat, mint a többi. Attól a pillanattól kezdve, amikor az ember a fennmaradásához szükséges eszközöket megalkotja, megváltoztatja a környezetét is, amelyben él. Kölcsönhatás keletkezik az ember és az általa megváltoztatott környezet között. Ebből kiviláglik, hogy a munka és az emberek között kialakuló termelési viszonyok milyen fontosak az emberi társadalom fejlődésére. Az emberi munka és a természet kölcsönhatásának dialektikus összetételét mottóul választott idézetünk erőteljesen fejezi ki.

Befejezésül. A termelési viszonyok és a tudat között fönnálló összefüggés egyrészt elméleti, másrészt gyakorlati fontosságú.

Először: megmutatja az ember és a természet között fönnálló szoros kapcsolatot; kiemeli, hogy az ember a természettel egy egészet képez és végül rámutat az alkotómunka fontosságára az emberiség történetében. Ez az átütőerejű gondolat megtermékenyíti a tudományokat, különöskép a társadalomtudományt — az emberre vonatkozó tudományokat. Az elért eredmények ezt a tételt teljes egészében igazolják.

Másodszor: a gazdasági körülmények és a tudat közötti viszony megvilágításával a mozgalom hatalmas erejű fegyvert kapott. Ha a termelés és a tudat közötti viszony szerkezetét megismerjük, a társadalom tudatos megváltoztatására való törekvésünk ellenállhatatlan lendületet nyer. És ne feledjük: *minden gyakorlat föltételezi és ellentmondást nem tűrőn követeli a magához illő elméletet.*

✶

Tudnunk kell azonban, hogy a történelmi materializmust dialektikusan kell alkalmaznunk és kerülnünk kell az egy kaptafára való húzást, a gépiességet és fölületességet. Ez káros és veszedelmes. Mindenkor igyekeznünk kell, hogy a helyzetet, a valóságot megismerjük, földerítsük és leszögezzük. Erre különösen szükség van ma, a fogalmak és akarások zűrzavarában. Hisz tudásunk és akarásaink végesek és képtelenek vagyunk arra, hogy a dolgokat, történéseket egész valójukban, okozati sokféleségükben — teljességükben — fölfogjuk. De minden erőnkkel törekednünk kell a minél sokoldalúbb megismerésre, mert csak ez a szándék és ennek következetes keresztülvitele óvhat meg bennünket sikeresen attól, hogy egyoldalúvá váljunk, ellaposodjunk, valamiről hamis szem-

* Előbb élni, azután elmélkedni

létet szerezzünk és terjesszünk. Végül sosem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a dialektika nem holt és befejezett tudomány, hanem napról-napra terebélyesedik; nem dogma, hanem szellem, amely át kell, hogy hassa elképzeléseinket és akarásainkat. Elméleti ismereteink gyarapitása pedig, biztosabbá teszi ítéletünket, acélosabbá kitartásunkat és erőt ad a harcra.

Hajdú Vilmos

Lányok a lámpagyárban

Egy modern Gulliver azt hihetné, hogy a Nők Országába tévedt. Lehet azonban, hogy elhamarkodott megfigyelése ellen a lakosság erélyesen tiltakozna. A lámpagyári munkásnők aligha lennének hajlandók a nők országának tekinteni egy olyan közösséget, amelyben — férfiak uralkodnak. Közel ezer nő munkáját legfeljebb egy tucat férfi irányitja. Száz és száz munkásnő között, akiknek öltözködését a proletár életszínvonal formaruhakényszer nélkül is nyomottan egyhangúvá teszi, időnként elsuhan két-három férfi-munkaköpeny: az üzemvezető mérnökök; olykor megjelenik három-négy olajfoltos barna munkakabát: a gépeket javitó és karbantartó mechanikusok; végül négy-öt erősen dekoltált férfitrikó: a kifejezetten súlyos testimunkát végző napszámosok.

A terem százhetven méter hosszu és negyven méter széles, középen szabályos gyalogjáróval. Jobbra-balra hosszú asztaloknál tömött sorokban ülnek a nők.

Gulliverünk, aki természetesen a jóindulatú és érdeklődő középosztályból jön, a régies-régi ipari forradalomról szóló avult könyvek kísértő emlékei alapján képzeli el a dolgot. Lelki szemei előtt úgy jelenik meg a gyári munkásnő, mint barázdás arcú proletár családanya, aki féltucatnyi éhes gyermekszájat próbál jóllakatni s aki szombat esténként kisírt szemmel ácsorog iszákos férje után a kocsmaajtóban. A gyárban azonban csak fiatal leányokat talál, arcukon a tűnő ifjúság gyorsan múlandó jegyével. A klasszikus mintaképhez igazodó proletárasszonyok már egészen ritkák a gyárban. Egy-kettő maradt még meg, mint emlék a lámpagyártás őskorából, kiszolgált takarítónői minőségben.

A munka nagyon szemrontó. Ez az egyszerű tényállás a munkásfelvétel szempontjából könyörtelen norma. Azt követeli, hogy csak fiatal és kifogástalan szemű munkásnők üljenek a hosszú asztalok mellé. 16—24 éves korhatár jelzi a felvételre való alkalmasságot. De aki véletlenül szemüveget visel, akár ne is jelentkezzen, ha mindjárt csak tizenhatéves is. Mert mi lesz, ha mindjárt szemüveggel akarja kezdeni? Később úgy is rászorul majd. A szemüveg viselését azonban egy iratlan gyári szabály csak hároméves gyári munka után engedélyezi. Ennyi idő alatt, hivatalos beismerés szerint is, megárt a rádiólámpák gyártása.

A lányok alacsony hokkedlin ülnek, mindenfelől áradó, állandó villanyfényben, mely a gyártáshoz szükséges, harminczöt

foktól ötven fokig terjedő melegben, (nyáron is), mely ugyancsak a gyártáshoz szükséges. Ülnek a hokkedlin, sűrűn egymás mellett, csak a benfentesek előtt érthető csoportokban és csoportjuknak megfelelően végzik a számukra kijelölt mozdulatot. Vannak, akik állandóan két hajszálvékony drótot forrasztanak egybe és vannak, akik ugyancsak hajszálvékony drótokat mákszemnyi lyukakon fűznek át, vagy ülnek egy folyton forgó korong előtt és ennek a mélyedéseibe rakják be és szedik ki a lámpákat. Ez az egyszerűbb munka. Az értelmesebb viszont abból áll, hogy ugyancsak lámpákat raknak különböző műszerekbe, mely ugyan első pillanatra igen komplikáltnak tűnik, de hamarosan kiderül, hogy csak egy-két gombot kell megnyomni meg két-három korongot megcsavarni, kiszedni a lámpát és újat rakni a helyébe. Aztán lehet kezdeni az egészet elölről. Gombnyomás, csavarás, újabb leszedés, újabb felrakás. A munkásnő eleinte úgy képzeli, hogy majd később megtanulja miért? De téved. Hogy tudja az okokat, azt nem kívánja tőle senki, a munka menete legkevésbé. Mindenesetre az a felbecsülhetetlen előnye van a drótforrasztás felett, hogyha műszerrel dolgozik, legalább hat-nyolc féle mozdulatot variálhat. Bár ezt valóban csak az értékelheti, aki már a két-három mozdulatból álló munkaformát is végigélvezte, hónapokon keresztül, napi tiztizenkét órában.

A kezdet már csak távoli emlék. Az ember egy napon, anélkül, hogy különös rátermettséget érzett volna, a körülmények kényszerítő hatása alatt jelentkezik a munkásügyosztályon. A kapun ugyan a szokványos feliraton kívül, hogy „Idegeneknek tilos a bemenet", állandóan lóg egy másik tábla is: „Munkásfelvétel nincs". Ez azonban megint csak tájékozatlan idegeneknek szól, mert ettől függetlenül gyakran látni sorban álló lányokat az iroda előtti folyosón. Akit bebocsátanak, azt egy idősebb érdeklődő úr kikérdezi élettörténete felől s akinek protektora, vagy jó ösztöne megsúgta, hogy le kell tagadnia iskolai végzettségét, az már remélhet. Továbbmehet egy lépéssel és jelentkezhet az egyik üzemfőnöknél. Csoportos jelentkezésnek megvan az a haszna, hogy az embernek nem kell órákon át ácsorognia az üzemben, egyedül. Mert a főnök, aki az ilyen jelentkezéseknél fokozott intenzitással érzi egy szabályos előszoba hiányát, a hiányt szerény képességeihez mérten igyekszik kipótolni. Elsősorban, ha a legbékésebben ült is a helyén eredetileg, a pillanatban, ahogy a felvételre várók megjelennek, sürgős munkája támad és félórára eltűnik. Majd visszatér egy csomó idegen úr társaságában és azokkal folytat eszmecserét. Végüle elintéz vagy húsz telefónt, miközben a lányok — ugyancsak az előszoba hiányában — a falnak dőlve ácsorognak. Leülni nem lehet, nemcsak mert üres hokkedli úgysem található, de felvételre várakozás közben gyárszerte amúgy is illetlenségnek számít. Öt esztendő alatt egyetlen esetben akadt egy merész jelentkező, aki a várakozás idejét úgy ütötte agyon, hogy kerített egy üres ládát és annak tetején ülve ujságot olvasott. Ezt a merészséget az üzem olyan mosollyal kísérte, amelyben több volt a megbotránkozás, mint a helyeslés.

Délelőtt tízkor jelentkezés, délután félkettőkor aztán elkezdő-

dik a vizsgáztatás. Ilyenkor derül ki, hogy egy modern üzem az igényeknek milyen skáláját támasztja leendő munkásnőjével szemben. Először is szemvizsgálat alá vetik olymódon, hogy miniatűr betütipussal nyomtatott szöveget olvastatnak vele. Ha ezt jól olvassa, kipróbálják az írását. Ha helyesírása megfelelő számoltatnak vele. Ha még a hármasszabályra is emlékszik, megkérdik, tud--e gyors-gépirást. (Üzemből gyakran kérnek irodai segítést, így szól a kecsegtetés.) Ha gépírni is tud, megkérdik, tud-e németül, s ha igennel válaszol, megkérdik, beszél-e még egyéb idegen nyelvet. Mindezt természetesen azok után, hogy a legelső fórumnál már rég letagadta, hogy valaha iskolába is járt.

Végül, ha tudása csak annyi, hogy azzal szerencsésebb véletlen esetén kezdő gépírónő lehetett volna havi negyvenért, — elhelyezik drótot forrasztani. Ha pedig annyit tud, hogy — kivált némi gyakorlat után — mint átlag tehetségű kereskedelmi levelező dolgozhatna, helyet kap az intelligensebb munkakörben, elektromos készülékben vizsgálhat rádiólámpát, a magasabb munka tetőfokául.

Mikor aztán az új lány megkapja a számára kijelölt hokkedlit, fájdalmasan, vagy megkönnyebbülve, de hamarosan rájön, hogy a hármasszabályra, vagy angol tudására aligha lesz szüksége. Szavakat hall röpködni: rácsfeszültség, anódáram, miliamper. De nem kell megijedni az új környezetben senki sem volt tudósabb ujonc korában. És nem is mind fizika-matematika szakos tanárnő, noha van köztük az is. De innen kezdve egészen a pilisborosjenői sváb parasztlányig minden kategória megtalálható és egy sem mondja hibásan az elektrotechnikai műszavakat.

De ez későbbi tapasztalat. Előbb át kell esni az „újhoz" intézendő kérdések pontos sorrendjén. Ki hozta be, mi a papája, mit „szok" csinálni vasárnap? Kiderül ugyanis, hogy kolléganői szempontból roppant fontos, hogy ki hozta be az „újat". Ha előkelő pártfogója van, jó lesz vigyázni előtte, mert mindent visszamondhat. (A protektor, mint olyan, egyáltalán nem titok. A felvételi kérdőíven, neve vallása mellett nyomtatott rubrika kérdezi: ki hozta be?) De ha az ajánló kevésbé befolyásos úr, akkor nyugodtan alkalmazható a „kitolás" rég bevált, de annál biztosabb módszere. Ez abból áll, hogy bármi hiba, vagy kellemetlenség adódik munka közben, nyugodtan rá lehet fogni az újra. Úgysem tud védekezni, mert még fogalma sincs a dolgok menetéről. Gyakorlott kolléganői fül még akkor is meg tud különböztetni kétféle változatot, ha az új lány befolyásos urat nevez meg a feladott kérdésre. Ha magabiztosan mondja a pártfogó nevét, akkor jó lesz vigyázni, mert okvetlen személyes ösmerősök. Ám ha bizonytalankodik, akkor a kitolási recept nyugodtan használható, mert csak közvetve juthatott a Nagy Név közelébe. Ebben az esetben a befolyásos ajánló úgyis ragaszkodni fog a gyárszerte közismert íratlan szabályhoz, mely szerint avval, hogy behozta a pártfogásba ajánlottat, minden kötelezettségének eleget tett. Ha két hét multán véletlen találkozás közben megösmeri, és köszön neki: külön csoda.

A papa foglalkozását tartalmazó kérdés is elég jelentős. Az

egész vonalon uralkodik ugyan a „manapság minden lehetséges!" vezérelve, ennek ellenére ügyvéd- vagy építési vállalkozó papát mindig rosszalva fogad a közvélemény. Az udvarlóra és a vasárnapi szórakozásra vonatkozó kérdések azonban már puszta kiváncsiságból fakadnak és nem is szolgálnak egyéb célt, minthogy háromtól nyolcig terjedő kézmozdulat unalmát enyhítsék. Később az állandó együttlét úgyis kimeríti ennek a témakörnek a legapróbb árnyalatait is.

Reggel az ember leül a helyére és végzi az aznapra kirótt mozdulatait. Felállnia nem kell, ha kész van, munkáját elszállítja a napszámos és hoz helyébe újat. De szerencsére mellette ül a társa, még hozzá elég szorosan és minden lehetőség meg van rá, hogy komoly arccal maga elé nézve, (nehogy a fecsegés látszatát keltse), a legalaposabban megbeszélhesse vele a maga és a másik magánéletét. Ezekből a magánéletből vett mesékből aztán hamarosan meg lehet tudni, hogy a tömegélet önkéntes kasztrendszere itt sem maradhat el. Az egyik réteg a már említett kihalófélben levő asszonycsoport. Egyenes leszármazottjuk a kislány, akit rendszerint tizennégyéves korában hozott be a mama, vagy nagynéni, és aki többnyire kifutói minőségben kezdte pályafutását. Aztán lépést tartva a korral és divattal, kantáros kötényét és patentharisnyáját felcserélte fehér munkaköpenyre és selyemharisnyára, egy napon marikűrözött körömmel jelent meg és innen már csak egy lépés a szőkített hajig és a „dajer"-ig. (Annyi mint dauerwelle, azaz „tartós hullám", gyári nyelvhasználat szerint.) Időközökben eltelik pár esztendő, hajdani kifutói szerepéről lehetőleg nem beszél, s ez annál is könnyebb, mert azóta régesrég valami elite csoportban dolgozik, sőt lehetőleg felügyelőnő.

Aztán meg lehet ösmerkedni a hajdani tisztviselőnővel is. Ő az, aki a diplomás hólapátolóval együtt szerepel a köztudatban. Rendszerint többéves irodai múlttal a háta mögött „építették le" valamelyik magáncégnél. Aztán addig járt befolyásos ösmerősei nyakára, míg azok türelmüket vesztve behozták az üzembe, „természetesen csak ideiglenesen", és „majd meglátja, milyen könnyű munkára". Párszor valóban el is hívták irodai kisegítésre a nyári szabadságolások idején, de aztán szépen kintfelejtették a „könnyű munkán". Közben utánaszámolt és rájött, hogy anyagilag egyáltalán nem fizet rá a gyári munkára, mert órabéres keresete felér azzal, amit egy szegényes irodában kaphatna. De azért mártir arckifejezését egy pillanatra sem veti le. Hat év multán is hajlandó megjegyezni, hogy nem birja a környezetet és lehetőleg magának a környezetnek jegyzi meg. Általában két kedvenc meséje van. Az egyik igy kezdődik: „tudja, szívem, akkor még megvolt a papa bútorgyára". A másik érzelmesebb formula:... abban az időben kezdte eladni az anyám a szőnyeget és az czüstöt"

Az érettségizett munkáslányt nem szabad vele összetéveszteni, az megint egészen külön kaszt. Pedig a bekerülés körülményei eléggé hasonlítanak. Érettségi után megkéri a papa az egyik igazgatót, akivel üzletileg jóba van, hogy tegyen valamit a kislány érdekében. Az igazgató megigéri, hogy az üzemi felvétel csak

ideiglenes, fő, hogy a kislány bent legyen, a többi menni fog magától. De van, akit nem bánt, hogy kintfelejtették. Hamarosan mindenkivel összetegeződik, iszik ötöknek ugyanazon pohárból és örömmel eszi meg a Mancika kétes tisztaságú keze által adományozott süteménydarabot. Két hét alatt neki is van alumínium-lábasa az ebéd idejére, tegnapról maradt főzelékmaradékkal, legfeljebb ezt a lábast otthon „a lány" csomagolta be. Ebédidőben így mesél bizalmasabb köreinek: tudod, a mama eleinte akart adni szalvétát is, de nem kell, mit higyjék, hogy felvágok. És mint viccet: tudjátok, anyámat mi bántja a legjobban? Hogy az egész házban a lány, meg én vagyunk OTI-tagok. Én legfeljebb azon pukkadok, hogy ő még alszik, mikor már nekem el kell jönnöm otthonról. Igaz, hogy minden este hétre fürdőt készít és utána már egyáltalán nem vagyok álmos.

Nem tűnik fel neki, hogy munkája és magánélete között a differencia legalább is szokatlan. Azt sem lehet tudni, hogy a kényszerű asszimiláció hoz-e mélyebb átalakulásokat, vagy egyszerűen a női alkalmazkodóképesség címén kell elkönyvelni? Tény, hogy a lány aki tegnap Toscanini-koncerten volt, holnap nyugodtan elfogadja a csíkosharisnyás, sokszoknyás Zsuzsika meghívását a fóti búcsúba. Mert Zsuzsika mellette forrasztja a drótot és kollégát megbántani nem szabad.

Persze az ellenkezőjére mindennek sokkal könnyebben kínálkozik példa. Bizonyas, hogy sokkal többen vannak, akik életük kényszerűségeit viselik, de nem vállalják. Ezek nemcsak az asszimiláció kényszerének állnak ellent, de alkalmazkodni sem hajlandók a legszükségesebb mértéken túl. Ha valaki „kintről" való, történetesen hajnali villamoson utazik, tanuja lehet beszélgetéseknek, mikor két hölgy a polgári asszonyélet örök gondját, a cselédkérdést latolgatja. S nem is képzelné, hogy ezek a hölgyek rádiólámpákat gyártanak, talán éppen a legszigorúbb akkordcsoportban. Nappal akkordmunkás, este a cseléddel toporzékoló házikisasszony. Amellet majdnem bizonyos, hogy az otthoni szobalány nem is cserélne kisasszonya nappali munkájával, mert akkordban dolgozni nem kifejezetten kényelmes foglalkozás.

Pedig a gyár legtöbb részén áttértek már erre a munkaformára. Az átalakulás nagy vonalakban úgy történt, hogy egyik napon Bözsike odasúgta Icukának: lassan dolgozzon, szívem, azt hiszem, itt a stoppoló. És Bözsike nem tévedett. Az egyik oszlophoz dőlve, látszólagos hanyagsággal vadonatúj fehér köpenyben álldogált egy idegen úr. Keze a zsebében, zsebében az óra, melyre észrevétlen pillantásokat vetett, nézdegélés közben. Ez, mint mesélik, egyéni specialitás, a gyár e detektívmódszere nem ad külön megbízást, ám a számításokat végző úr, okos pszihologiával jól tudja, hogy az áldozat, ha szemtől-szembe figyelik megnehezíti a kalkulációt: szándékosan lassít. Ha számításai nagyjából már készen vannak, úgyis leül pár percre, szemben a megfigyelt alannyal és elnézegeti még egy darabig, hogyan dolgozik a másik. Ilyenkor a gyárszerte közismert demokratikus szellem valósággal amerikai méareteket kezd ölteni, a kalkuláns és a munkáslány kölcsönösen mondják egymásnak a véleményüket, nem ép a leg-

udvariasabb formában. Bár a „stoppoló" inkább humorizál és elnézően mosolyog, tudja, hogy neki lesz igaza. „Ha többet dolgozik, többet keres", — olyan kecsegtetés, amellyel mindeddig el lehetett érni a kellő eredményt. Így születik meg az egyéni akkord.

Havonta egyszer osztályértekezlet van a munkásotthonban, ahol a főbizalmi előadásából meg lehet tanulni, hogy a kapitalizmus nem szentimentális, hogy védekeznünk kell a kizsákmányolás ellen, úgy, hogy szakszervezetbe tömörülünk. A valóság pedig így alakul: Bözsike és Ilike becsületesen fizetik a heti negyven fillér tagsági díjat és erősen tiltakoznak a „stoppolási" rendszer ellen. Ám egy napon valami csekélység miatt összevesznek, mire Bözsi heti elszámolásában váratlanul két fillér emelkedés mutatkozik óránként. Erre Manci méregbe jön s a következő héten már négy fillérrel többet keres óránként, mint a másik, mert meg akarja mutatni, hogy ő is van olyan ügyes. Mire a harmadik héten újra megjelenik a kalkuláns a stopperórával, újabb számításokat végez és nehogy a szabadverseny túlméreteződjék, megalakítja egy-egy csoport keretein belül a „kollektív akkordot".

Mire a lányok ráeszmélnek az eseményekre, már ki is alakult belőlük a legmodernebb embertipus. Náluk jobban senki sem tudja jobban értékelni a percek fontosságát. „Előre vagyok három perccel, kimegyek kicsit lógni a mosdóba," súgják egymásnak időnként. Vajjon van-e még másik foglalkozás, ahol eszébe jut az embernek, hogy három perc olyan időegység, amit fel lehet használni pihenés céljaira.

Igaz, hogy ezek a lopott percek jelentik a napból a magánéletet. A magánélet a W. C.-be nyíló mosdófülkében zajlik le, ami a nagy látogatottság után ítélve, feltétlen a legkellemesebb hely az épületben. Üres ládákon ülve kényelmesen nekitámaszthatja a hátát az ember a fűtőtestnek, szabadon nevetgélhet, vagy a rádiózenére korcsolyázókat nézheti az ablakon át télidőben. Nyáron pedig ugyancsak az ablakon át kilátni a Dunára és a budai hegyekre s pillanatok alatt beleringatja magát az ember a vasárnapi túra és evezőspartik emlékeibe. Nem beszélve arról, hogy itt futnak össze az összes napihírek. Etus fiújától és Sári új bundájától kezdve egészen a falra függesztett hirdetményig, melyen a legközelebbi értekezletre tömeges és pontos megjelenést kér a bizalmi testület. Itt ösmerkedett meg a gyári lány mindazokkal, akik csoportja keretein túl élnek, a démonnal, aki tájékoztat a mulatók szokásairól, az előadóművésznővel, aki a fűtőtestnek támaszkodva Adyt szaval, a műkedvelő szubrettel, aki kívánatra eljátsza egyik-másik operett tánc- és dalbetéteit. Itt ösmerkedett meg az ember az egész gyárat behálózó kereskedelmi élettel is: kiderül, hogy cukrászsüteménytől kezdve púderig és rúzsig minden kapható. Ha minden órában felbukkan a mosdóban ugyanaz a két arc, akkor feltétlen üzletfelek. Az egyik minden valószínűség szerint manikűrösnő volt „előző életében", s most részletben, sőt részletre ápolja a kolléganők körmeit. Mire vége az üzemidőnek, a kolléganő körme ugyanúgy virít, mintha

manikürszalónból került volna ki.

Mindezt persze szigorúan üldözik. Nemcsak az üzleti életet, hanem magát a mosdóban való gyakori tartózkodást is. A tilalmak érvényét pénzbüntetések szentesítik. Úgy beletörődtek, hogy már nem is a büntetés tényén, legfeljebb az összeg nagyságán háborodnak fel. Húsz fillért vállvonogatással intéznek el, de a pengős büntetést már sírás kíséri.

Így telnek a napok a lélektelen munka s a magánügyek számára ellopott percek között, reggel héttől este hatig, vagy sok munka esetén nyolcig. A téli hónapokban sötétben érkeznek, sötétben mennek haza és napközben soha nem jutnak túl a gyárudvaron. Az első időben inkább kilómétereket utazik a legtöbb, csakhogy a munka után felmérhetetlen távolságba kerüljön a gyártól. Aztán ahogy múlik az idő, gyengül az ellenállás és egy napon kiköltözik a gyár közelébe. És ettől kezdve, akárcsak Thomas Mann Varázshegyének szanatóriumában, élesen kezd kettéválni a „kint" és „bent" fogalma.

Ül az ember a helyén, forraszt, vagy hegeszt, vagy csavarja a korongot. Reggel hétkor már az ebédidőt várja és félnégy után azt számolja, mikor lesz este. Csütörtökön a közelgő szombatnak örül, (akkor csak délig van üzemidő). Szent Istvánkor pedig már szemrebbenés nélkül meg tudja mondani, milyen napra esik karácsony. A tömegirígység tárgya az öltözőbeli takarítónő, aki azontúl, hogy kisöpri az öltözőt és megtisztítja a rezet, egész nap olvashat és kézimunkázhat, főnöki és felügyelői asszisztencia nélkül. Ha valaki ebből azt a lélektani következtetést akarná levonni, hogy mindez a nők titkos vágya „vissza a főzőkanálhoz", annak meg kell jegyeznünk, hogy ez a vágy egyáltalán nem titkos. Ez a vágy heves és nyilt.

Ha időnként arról olvasnak, hogy a Dolgozó Nő nyilatkozik, vállat vonnak és nem értik. A dolgozó nő fogalma nem a munkásnő életkörülményeiből van megszerkesztve. A gyári lányok minden kasztrétegződése fölött van egy mindenki számára közös vágyódás: kimaradni! Időnként történik is ilyen szenzáció s a gyári lányból, akit egy háromszázpengős orvos vagy mérnök vett el, legendás alak vállik. Mert a háromszázpengős jövedelem társadalmi színtjén akár már „dolgozó nő" is lehet valaki . . .

Mátrai Olga

Az ember a földfelület terméke. Ez nemcsak azt jelenti, hogy ennek a földnek a gyermeke, porának pora, hanem azt is, hogy a föld teremtette őt meg, célokat tűzött ki eléje, amelyek elérésére olyan akadályokat kellett leküzdenie, amelyek testét megedzették, szellemét kiélesítették.

A művészet az ember legfenségesebb hivatása, mert a gondolkodásnak az a gyakorlása, mely a világot megérteni és megértetni kívánja. (Rodin)

Alszik a város

(Éjjeli rádiózás után haza)

Valaki más tán lopott csókkal indul haza.
Csetlő-botló lábbal kiséri az éjszaka
S mire honát leli,
Lehet, már elfelejti,
Milyen jó a csók szaga.
Mert eliramlik az élet jószaga
S terjeng halál-gázak rontó illata.

Valaki tán most keveri
Tiszazugi módra a mérget,
Hogy rossz házasságának vetne véget —
Míg az ártatlanság báránykája béget
Gonoszak kezében már fenve a kések.
Lomb alig moccan,
Kő, bogár se percen,
Itt semmi se mozdul e percben,
Pedig úgy lehet,
Most lép mérföldeset
A világtörténelem.

Meredt szemekkel,
Nyitott, zúgó fülekkel
Baktatok át a városon.
Mint aki bűnt követett el,
Mert titkokat hallgatott ki
S gyújtó üzenetekkel
Átoson —

Kávénénikék most fordulnak egyet
A csipkés vánkoson.
Holdfényben csillogó aszfaltok
Húzódnak sároson.
Nagy, vicsorgó ebek
Őrzik a magántulajdont.
Az ájult csendnek ágyat bont
Az idegesen vibráló lélek.
A csend mélyén mormolás réved.
Horkolnak kisvárosi
Gazdák és cselédek.
Bizonytalan fénypászmákban
Templomok öreg baglya
S néhány denevér szárnyal —
Valami roppant bénultságban,
Önfeledt vademberek gondtalanságával
A hold mélységesen álmos
Fényében, beteg aluszékonysággal
Alszik, hortyog a város . . .

(1939. őszén)

LATÁK ISTVÁN

SZABÓ DEZSŐ szatirája

Karácsony Braziliában

Újjabban fajtalansági aggodalmaim voltak. Mert mindenkire rájön az az idő, hogy megboronálja lelkiismeretét. És ilyenkor mindenféle apróbb-nagyobb giz-gazok akadnak a borona fogai közé. A Halál pedig vár és néz a csalit mélyén. A tatai szenet pedig csak viszik-viszik a pokolba.

Hova menjek? Mit csináljak? Hogy valami irányítást kapjak, mely mégis inkább felfelé vezet a fűtetlenebb boldogságok felé. — Elmegyek a Magyar Élet szerkesztőségébe, mondék végre. — Ott szeretik a Hont és meg tudják mondani, hogyan lehetek akkurátus fajiságú magyar.

Vettem nyolc tantuszt és már vitt is a Beszkár-rozogány tájékozottabb faji öntudatom felé. A szikrától futó kocsi megállt egy nagy ház előtt.

Beléptem a kapun s egy folyosónak a második ajtaján kopogtattam. Kopogtatásomra nem jött válasz. Benyitottam. Mikor beléptem ügyet sem vetettek rám. Mindenki mély munkában volt elmerülve. A befejezett cikkekért már jelentkeztek is a nyomdászinasok. Az egyik munkatárs, aki egy kefelevonatot javítgatott, észrevett. Kezembe nyomta a korrektúrát és szerénységtől eltikkadt hangon mondta:

— Kegyeskednék véleményt mondani konstruktív nemzetpolitikai cikkemről.

A lenyomatról a következő sorok vittek új elemeket az ős szem-tragikumba:

A készülő sajtótörvényhez

— Nagy igazságminiszterünknek alázatos tiszteletemet jelentve —

A magyar géniusz új alkotásra nyilatkozik meg nagy igazságügyminiszterünkben, kinek méltóságos sógora jóságos keresztanyjában volt szerencsém egy protestáns zsúron a Zrinyi Ilonkához, Rozgonyi Ceciliákhoz méltó magyar nagyasszonyt megismerni. Nekem adatott az a történelminek mondható rendkívüli szerencse, hogy azt a kockacukrot, melyet az igazságügyi államtitkár úrral beszélgetve, kinek jogi tudását és magas igazságérzékét méltán tiszteli egész Európa, leejteni méltóztatott: felvehettem. Természetesen, volt annyi jóneveltségem és keresztény morálon tisztult érzésem, hogy nem tettem kávéjába.

Az itt következő javaslatokban nem én akarok szerénytelenül irányításokat adni a mi jóságos miniszterünk nemzetmentő munkájához. Távol tőlem! Egy ilyen kis porszemtől arcátlanság volna véleményt alkotni olyan dolgokról, mely fölött dicső nagyjaink gondolkoznak. E javaslatok a Honszeretetben szűrődtek le, ebben az izzó, fánátikus és intranszigens magyarságú, turáni miliőben nagyszerű vezéreink hatása alatt, akik, ha nem volnának, Európa sírva kérdezné: — Hol vannak szellemóriásaim? — És még így is csak úgy merjük e javaslatokat a mi Kegyes jó

Urunk szemei elé terjeszteni, mint a magyar nép kenyérnél is égetőbb szükségeit:

1. Csak az lehessen iró, akiről az anyja már születése előtt nyolc hónappal bejelentette, hogy íróvá igyekszik szülni. Az ilyen kijelölt egyeden már csecsemő korában olyan szem operációt kell végrehajtani; mely egész életére lehetetlenné teszi, hogy nemzeti létünk tényeit olyan csoportosításban lássa, mely az osztályellenes izgatás, vagy nemzetgyalázás ismérvét kimerítik.

2. Az ilyen iró-csecsemő pelenkája minden nap hatóságilag megvizsgálandó. Azok a csecsemők, kiknek pelenkája szélsőségesen élénkszinű: az írástól örökre eltiltassanak.

3. Ezeknek az iró-jelölteknek tizennegyedik születésnapjukon be kell jelenteniök: hogy miről akarnak írni életük folyamán. Csak az ekkor bejelentett és ügyészségileg nem kifogásolt témákról szabad írniuk.

4. Az írók kötelesek hetenként kétszer jelentkezni a tisztiorvosoknál. Amelyiket az orvos melankólikus, szangvinikus, vagy kolerikus vérmérsékletűnek talál: csak hivatalosan feladott témákról írhat. Ilyen témák lehetnek pld.:

A jeles főispán.
A kellemes főszolgabíró.
Miért nem éhezik nálunk senki?
Szálasi Ferenc élete és kora a serdültebb ifjúság számára.
A Honszeretet mint a jogásztársadalom egyetemes lelki Tábora.
Magyarország, a helyes és egészséges földmegoszlás mintaképe.

5. Hogy a velünk barátságban álló Németországot ne sértsük s a belső rendet ne veszélyeztessük: a hatóságok csak a németvérű anyák csecsemőit engedélyezzék íróvá.

6. Az eddigi magyar irodalomból az osztály és felekezet ellen izgató vagy nemzetgyalázó művek elkoboztassanak és nyilvánosan hóhér keze által elégettessenek. Például:

Heltai meséi
Katona Bánk Bánja (aljas fráter)
Fazekas Mihály Ludas Matyija
Petőfi összes művei (disznó)
Tompa és Arany megfelelő versei
Br. Eötvös József
Magyarország 1514-ben és a Falu jegyzője c. regényei
(méltatlan arisztokrata és rossz magyar! Éljenek a Festetich és Pálffy-Daun grófok!)
Mikszáth több műve,
Madách: Az ember tragédiája,
Móricz Zsigmond megfelő művei,
Ady öszes költeményei
Juhász Gyula, Tóth Árpád megfelelő művei,
Szabó Dezső összes művei

azzal az engedéllyel, hogy a Magyar Élet néppolitikai okokból belőle nikotekszezett részleteket kiadagolhasson.

7. A nácik, bármily keresztesek, Nemzeti-akarnokok, magyarpártiak, Rákóczi-kurucok stb. esetleg hazafias okokból elkövetett

vétsége vagy bűne azoknak számíttassék be büntetés céljából, akik a magyarságot a velük barátságban álló Németország, vagy annyira hű honi németségünk ellen izgatják.

8. A büntető eszközök közé kérjük újból felvenni a spanyolcsizmát, a hármas koronát, a nyujtópadot és a máglyát.

9. Minden írói összejövetelen a kötelező megnyitó és záró ének a következő legyen:

Ha a föld Isten kalapja,
Úgy Hazánk bokréta rajta.
Oly szép ország, oly virító,
Szemet, lelket andalító.

Már mindenkinek rajtam volt a szeme a szerkesztőségi szobában. Mindenkinek mind a négy szeme. A két külső szeme, mely barátságot és tiszteletet mondott. És a két belső szeme, melyek ezt mondták: — Milyen szép honfájdalmas temetést rendeznénk neked. Te leszel a legguszusosabb, a legkiadósabb hulla Magyarországon.

Én kitártam karjaim s hangom a mélyebb források melegével buzgott elő:

— Honnak Szerelmesei! Nemzetes Uraim! Hej, Rákóczi, Bercsényi! Bezerédy! Mondjátok meg nekem *Numi Tárem és Votan* taták szerelmére, honnan kaphatnék biztos értesülést fajiságom tisztaságának mikénti tényálladékáról.

Az arcokra büszke öröm derült. Hümér regős, aki a bonyhádi Fleckenstein-Ond törzs utolsó felturánlása volt, ihletve ugrott fel. A forró népszerűségű költő ódáját az Átlényegüléshez minden bajtársi szövetség hivatalos himnuszává fogadta. Az első versszaka e mély történelmi megnyilatkozásnak így szólt:

Magyar, hogyha nehéz élted,
Magad árjává cseréled.
Befogad a náci bárka;
A pengőnél jobb a márka.

Most az annunciáció mély ihletével szólt a költő:

— Jer, elviendünk Méhely professzor színe elé!

Velem jött mindenki. Olyan ünnepélyesen vittek, mintha Európai Kupa lettem volna egy football-zsüri kezében. Több kisebb szoba után egy ékesen díszitett terembe értünk. A terem közepén egy szumir zsámolyon a nagy Fajtudó: Méhey professzor ült. Agg fejét feltartotta, szemei szent homállyal merengtek a multba. Jobbkezében egy kötőtű volt. Balkezében egy kötőtű volt. Jobbtérdén egy tálacska volt. Baltérdén egy tálacska volt.

Jobblába előtt a terem betonburkolatán pásztortűz égett. Mellette egy árva tilinkó önmagában tilinkózott. Ballába előtt egy áldozati szent kövön valami zsinórféle. Lehetett volna barna villanyvezeték, öreg alsó elhasznált korca. Ez Emese köldökzsinóra volt. Erről lógott a magyarság a történelembe. Hümér regős jobb mutatóujját a bal orrlikába dugta, bal mutatóujját valahol maga mögött kvártélyozta el. Háromszor meghajolva a tárogatók mélyebb zengésével szólt:

— Szent Tudónk, ó weltberümter Rassenkenner! Végzet Tudója, vér Tudója, orrcimpák Ismerője, ádámcsutkák Látója: im: egy szerény halandó jött szemeid és tűid ítélete elé.

Az agg Tudós ajkai megreszkettek. Alig hallhatóan szólt:

— Várjatok. Mindjárt visszatérek a regés hajdankorból. Csak Balambérnak adom vissza a pakli gyufáját.

Nemsokára megrázkódott. És már úgy köldökön szúrt a jobbkezében levő tűvel, hogy felkiáltottam. Olyan ügyesen csinálta, hogy egy csepp vérem éppen a jobbtérdén levő tálacskába esett.

Ének-szerü halk mormolással kezébe vette a tálacskát. Körülkötötte Emese köldökzsinórjával. Akkor az ősz táltos felemelkedett, a tálacskát a pásztortűz lángja s a tilinkó tilinkózása felé tartotta. A magyar humusz legmélyéről látszottak jönni szavai:

— Numi Tárem! Hadúr! Tős-Től-Kinn-Csüng! Banzáj! Heil! Megismered véred?

Lehúnyta szemeit. Percnyi mély hallgatás után különös borzongások futottak át testén. Aztán letette a tálacskát s valami csonton-velőn átriadó ujjongással dobta karjait a levegőbe:

— Uram, elbocsáthatod vén szolgádat!

Akkor rajongó diadalmas kacagással térdrevetette magát elém, átölelte lábszáraimat:

— Fejedelem, királyom, mindig vártam turáni lelkem mélyén e megígért napot! Dicső Vezérem, tudd meg, hogy véredben Árpár apánk, Szent Honalapítónk egy csep vérének hetvenötezerszáztizennegyed része kereng. Szittyák reménye, Bendegúz gyümölcse hájl! Áll Buda, él magyar még!

Úgy nekem estek ünnepelni, hogy kis szobákon, szerkesztőségen, faji megnyilatkozásokon át kiszaladtam az uccára. Hazaérve, halálos fáradtan rogytam a divánra. Mélyen elaludtam.

Hát éjfél felé csak arra ébredek, hogy a vérem hangosan mondja:

— Honalapító fia, honalapítónak kell lenned.

Beláttam, hogy nem térhetek ki az átöröklés e tüzesebb rohama előtt. De mert mindig gyakorlati ember voltam s tudtam, hogy csak az a lelkiség ér valamit, amelyik gubát is hoz a konyhára, sőt a szobára is, hogy az előszobát ne is említsem: gondolkodni kezdtem. Ha honalapító vagyok, olyan helyre kell vinnem népemet, ahonnan nem jön vissza. Mert ha visszajön, nem vagyok honalapító. Franciaországból visszajön. Németországból visszajön. Abesszinia sem elég ragadós. Megvan!

A Fidzsi szigetekre vezetem népem! Ott a kannibálok megeszik őket. És akiket megesznek, azok nem jönnek soha vissza.

Mégsem lehet! Hiszen akkor nem honalapító vagyok, hanem: ekszkrementum-alapitó. Nem honfoglaló, hanem: perváta-foglaló.

És ekkor jött az isteni sugallat. Elémbe villant egy braziliai mezőgazdasági ügynökség hirdetése, melyet két évvel ezelőtt láttam s amely a Braziliába szállított élő földmunkás-hús kilójáért 17 = tizenhét fillér átlagárat ígért. — Hont alapítok, hont alapítok! — énkelte a szívem. — Lesz guba, lesz guba! — dúdolták a zsebeim.

Másnap délelőtt dróttalan úton megkötöttem az alkut Braziliával. Hatalmas hajórajjal fog ránk várni Hamburg előtt.

Vettem egy óriási nemzetiszin zászlót és nyomattam egy hatalmas plakátot. A plakáton ez állott:

Magyar testvéreim!

Törpe gazdák, Zsellérek, Földtelenek! Mindenféle szegény Magyarok!

Brazilia szent földjén, melyet halálos ágyán már nagy ősöm, a honfoglaló Árpád a jövő Magyarországnak nevezett: föld, kenyér, munka, jólét, portorikó szivar vár minden magyarra. Lesz szép termőföldetek, tágas, nagyablakú, többszobás házatok, állataitok. Gyermekeiteknek lesz jó teje, jó levegője, dús tápláléka, iskolája, pénze könyvre, tanulásra. Szép munkás, vidám emberi élet vár ott minden magyarra. Nemcsak jó üzlet számotokra, nemcsak minden érdekeitek parancsa az, hogy oda menjetek. Hanem: kimélet a Szent Haza, kötelességteljesítés a Törvények irányában. Amíg itt vagytok a mgszűkült Hon határai között: unos-úntig alkalmat adtok a titkos bolsevista és destruktív szándékú íróknak, hogy úgy csoportosítsanak benneteket, mely csoportosítás az osztály és felekezet elleni izgatás s a nemzetgyalázás tényálladékát kimeríti. Nahát: mit fognak őkelmék csoportosítani, ha ti mind Braziliában lesztek? Igy véget vettek minden forradalmi destrukciónak s Magyarország végre végleg a jobboldali keresztény-pogány konstruktiv világnézet uralmába kerül. Szállitás olcsó! Éljen a haza. Éljen a katona, a polgár és a paraszt és a hungarizmus gyakorlata!

Kibéreltem egy öreg teherautót. Elejére kitüztem a plakátot és a nemzeti lobogót. Igy kezdtem bejárni csonka Honunk tereit és síkjait.

Csodálatos hatása volt megjelenésemnek mindenütt. Tízezrivel szaladtak a parasztok zászlóm alá egész családjukkal E népvándorlási jelenetek kezdték hitté sűrűsíteni bennem árpádháziságom eleinte félénk tudatát. Megvettem azt az ócska fehér lovat, mely Nemestördemicen a tököt szállította be a határról. A falvakban erre ültem és ilyenkor tényleg vereckei domborodása volt a mellemnek. Hírem szétment egész Európába. Rothermere lord ötezer fontot küldött egy bronzszobrom esetleges költségeire.

Egy hónap mulva három millió ember — férfi, asszony, serdült, gyermek, csecsemő — élén indultam Hamburg felé. A búcsúzás Budapesten felejthetetlen történelmi esemény volt s a világ összes képeslapjai hozták. Ott volt mindenki, aki számít Magyarországon és mindenki, aki nem számít. Az ismeretlen katona sírjához vonult a mérhetetlen menet, élén egy óriási nemzeti zászlón ez a felírás állott:

— *Nem hiában haltál meg.*

Én nyalkára meszelt lovamon ültem s egészen tágyilagos az a megállapításom, hogy Árpád késői ivadéka nem vetett homályt a nagy ősre. — Milyen stramm! — sóhajtotta a főpolgármester szobalánya. Pedig annak jelentékeny tapasztalatból szűrődött össze a szakismerete.

Az ünnepséget Zalaváry Schittenhelm Ede Diák hatalmas ódája nyitotta meg. Turán e késői Vátesze, mint maga a megtestesült Történelem dörögte oda a roppant tömegnek:

Ti, mint Dzsingiszkán hősi mása:
Zúdultok új honfoglalásra,
Zizi, Zuza, Zozo, Zaza!
Az út legyen bármily poros,
Ti mentek! — Künn tágas, benn szoros! —
Kiáltja Anyánk: e Haza.

Halál vár rátok vagy kenyér:
A magyar vissza sohse tér!
Büszke Kossuthok legyetek!
Legyen levestek bármily lőre:
Előre csak, mindig előre!
Ezer gond véretek ha issza:
Ti mégsem tértek soha vissza!
Pá! Adjő! Isten veletek!

Mikor Glattfelder, Hanauer, Schwoy, Hász, Breuer, Rott Nándor és Grosz püspökök megáldották a kivándorlókat, háromszáz zenekar zendítette meg Vörösmarty mély zokogású hitvallását:

A nagyvilágon e kívül
Nincsen számodra hely.

Mindenki sírt. Az érsekek és püspökök, az altábornagyok és tábornokok, a fő-, közép- és alpolgármesterek, a miniszterek, minden főfő-urak úgy sírtak, hogy még a felvevő filmgépek is nedvesek lettek tőle. — Szegény kegyelmes és méltóságos urak, csak nehogy megrepedjen az a jóságos könyörülő szívük, — sóhajtották az elszándékozó paraszti népek.

Most a magyar Főváros nagy búcsúja következett. Bayer, Bednarz, Bieber, Bittder, Bolzenhardt, Dorner, Ernst, Friedrich, Frühwirt, Harrer, Heder, Hochenburger, Hufnagel, Hüttl, Kirchner, Kunze, Lampel, Müller, Paulheim, Payr, Schaner, Spur, Staut, Szemann városatyák vonultak a Névtelen Katona sírjához. Egy hosszú fekete ládát hoztak: tizenkét, tizenkét városatya volt a láda mindkét oldalán. Most Czettler Jenő lépett a ládához, felnyitotta. A ládában föld volt, magyar föld. A nagy Titkos Tanácsos hangja sírástól volt nedves, mikor az első rögöket kimarkolta. Szólt:

— Vigyetek magatokkal a Haza szent földjéből egy pár rögöt. Hazát védő, Hazáért harcoló őseitek porából álltak össze. Keverjétek el ottani temetőitek földjébe, hogy a honi föld álmát aludja a messze nyugvó magyar. Hadur menjen veletek!

Száz elülálló paraszt közt szétosztotta a láda tartalmát. Egyetlen zokogás volt az egész Budapest. Egy öreg paraszt könnyezve sóhajtott fel:

— Lám, mégis megértem, hogy földhöz jutunk Magyarországon!

Hamburgban a kikötőben hetekig tartott a kivándorlók lemázsálása. A hárommilliókétszáztizenhétezerötszázhatvanhárom (3,217.563) paraszt — mindenkit egybevéve — százötvenhétmillióötszázhatvanezerötszáznyolcvanhét kilót — (157,560.587) nyomott. Ennyivel könnyebbítettem szent Honunk sorsán. Ez, kilónként tizenhét (17) fillér élősúlyt számítva: huszonhatmillióhétszáznyolcvanötezerkétszázkilencvenkilenc pengő és hetvenkilenc fillért jelentett. (26,785.299.79 P.)

A hetvenkilenc fillért átadtam Kasza Sándor bátyámnak, akit a kivándorlók legfőbb bölcsüknek választottak meg. Huszonkét évig volt bíró Monostorapátin, értett a kormányzáshoz. Kis beszéd keretében jeleztem, hogy ez a hetvenkilenc fillér jelképes kezdet egy leendő általános rokkantalap megvalósítására, melynek kasszáját szívesen fogom kezelni braziliai tartózkodásom alatt.

Tudniillik: én visszatérhettem volna Hamburgból, szerény, de becsületes nyereségem felvétele után. De honalapító szerepem stílusegysége megkívánta, hogy egy időre velük menjek a homályos sorsú vidékekre. Meg aztán neken szívem van: nem tudtam azonnal otthagyni azokat, akiknek sorsát egész életükre megalapítottam. Már húsz éves voltam, mikor valaki eltaposott előttem egy svábbogarat. Hónapokig kibuggyant a könnyem, ha visszajött szemembe ez a szörnyü jelenet.

Augusztus végén érkeztünk meg és minden ment, mint a karikacsapás. Óriási földek vártak ránk a végtelen erdők tisztásain, melyeket a parasztok potom áron vettek meg, vagy ritkábban: béreltek. És a rengeteg munkaalkalom ügye is el volt rendezve. A legtöbb munka bizony nem embernek való baromi robot volt, de így legalább kész mechanizmust találtak derék parasztjainkban.

A földek ügye s az elhelyezések is, hoztak, ha nem is csurranó, de cseppegő tíz milliócskát a konyhámra. Mert az irányítás emberfeletti munkájának úgyszólván önzetlenül dobtam oda magamat. A parasztok először is templomokat akartak építeni. A pénzügyi részét ennek is én vállaltam s a jó Isten nem hagyta jutalmatlanul kegyes fáradozásaim. Aztán egy óriási tisztást, akkora volt, mint két legnagyobb vármegye együttvéve, lefoglaltam a magyarság egyetemes temetőjének és elvállaltam a magyar halál adminisztrálását is. Igazán elmondhatom: a lelke voltam az egész vállalkozásnak.

A templomok épültek, a munka folyt, a parasztok hullottak. Kit titkos láz pusztított, kit különös bogár csipett meg, kit furcsa víz vagy más ezer leskődő súnyi halál ragadott torkon. A nagy Temető-tisztás kezdett kis halmokba domborodni s mind jobban szaporodtak a magyar felírású fejfák, keresztek, kopjafák. Mély meghatottságot éreztem, hogy imádott nemzetem nyelvét is hódítani láttam egy délamerikai rengetegben. Egy halott paraszt után, akár csecsemő, akár gyermek, akár felnőtt, akár hímnemű, akár nőnemű volt: öt dollár jövedelmem volt az örök nyugalom elintézése körül. Nem nagy pénz, de én is tartom koszorús költőnk: Arany János örök tisztaságú elvét:

Földi ember kevéssel beéri:
Vágyait ha kevesebbre méri.

Teltek a napok, múltak az emberek.

Nem akarok senkit untatni a halálzápor mindennapos részletes leírásával. December huszonnegyedikére, karácsony szombatjára készen voltak a templomok, több mint ötezer. Volt katolikus, görögkatolikus, kálvinista, luteránus templom, még egy unitárius is. És halott volt mind a hárommilliókétszáztizenhétezerötszázhatvanhárom magyar paraszti élet. Az új magyar Haza csendes volt a délamerikai rengetegek elörvénylő hallgatásában. Az általam alapított Honban nem kellett rendőr, csendőr, folyamőr, honvéd, jáger, utász, huszár stb a rend fentartására. Még kivételes sajtótörvényekre sem volt szükség. Szeretném én azt az elvetemült írót látni, aki itt osztály- vagy felekezet elleni izgatást, vagy nemzetgyalázást tudna előidézni. Csend, nyugalom s a kötelességeit ismerő tisztes polgár kellő magatartása van az egész új magyar Birodalomban.

Olyan szép volt most az egész végtelen tisztás, zsúfolásig telve a sok százezer kis dombbal, fejfákkal, keresztekkel És minden fejfán és minden kereszten a magyar szó szelid diadala világolt. Ez a braziliai tisztás, nem rég még vad őserdő kúszált zűrzavara: ma a leghatalmasabb magyar nyelvemléktár az öt világrészben! És én valósítottam meg a magyar kultúra e leghatalmasabb diadalát! Exegi Monumentum, aere perennius!

Az új templomok pedig csak álltak, álltak a halott ország és a hallgató erdők csendjében. Az új harangok nem kondultak, az új orgonák nem zendültek. Hívek és pásztorok együtt vannak az örök Egyházban, ahol nincsen mise, zsoltár, úrvacsora: csak föld, föld, földdé omló emberi szivek s a folyton formáló Élet titkos erői.

Erre a Karácsony-estére roppant karácsonyfát állítottam a Temetőország közepébe. Telerakattam színes gyertyákkal, aranydióval, elámult szöszke babákkal, ezüst papir lenge hajával. Hadd lássák a föld alá ment parasztok, hogy az úr a Temetőben is úr s nem sajnálja a költséget a szegényektől. A karácsonyfa tövébe diszes jászolt készíttettem a Tiszta-Anyával, az ölében fekvő kis Megváltóval, a háromkirállyal s a jászol sugárzása felé ámuló édes-buta állatokkal.

Hatalmas tűznél fejedelmi vacsora készült. Az utolsó Árpádfi búcsúvacsorája örökre megalapított országától. Pezsgők és világhírű borok áhitatosan várakoztak díszesre öltöztetett üvegekben. Ötven szakácsot, inast, szolgát fogadtam erre az estére Felhajszoltam a városban egy magyar cigányt, egy rücskös, füstös, üstös képű ösztövér dádét. Bagó Jancsinak hívták és ismerte a szárazfa minden lelkét.

Este a hold gályája szélesre bontott ezüst vitorlával indúlt el a habtalan tengeren. Az éjszaka, mint egy gigászi anya-holló kitárt szárnya: védő, meleg- és jóságos volt. A csillagok fénye puhán hullt az alvó erdők fekete lombjaira. A körülálló árva templomok olyan gyermekrévetegül, olyan ijedt kérdéssel nézték a Hold

és az Éjszaka összevegyült vizében uszó Temetőországra, mintha mondanák:

— Bácsi, merre lakik a mi háziurunk, *a* jó Isten, akinek mi szelíd házai vagyunk? Úgy félünk egyedül, miért nem jön hozzánk lakni?

A tűz diadalmasan lobogott be az éjszakába s megvilágította a magyar honfoglalás történelmi lerögzítését, melyet én készítettem óriási arany betűkkel egy hatalmas mérványtáblára:

Hiszek egy Istenben, hiszek egy halálban,
Hiszek minden magyar elnémulásában.
Hiszek:
hiszek a Temető örök hatalmában.

Ott ültem egyedül az éjszakában és Árpádvilági nehéz pogány tort ültem. A hús lelke, a bor lelke, a tűz lelke átjárt s nagy vigasságok karcsú dámái roptak táncot bennem. Néztem, néztem új birodalmamat.

Holdon és éjszakán át a kis fefják visszanéztek engem. Olyan szelídek voltak, olyan gyermekien, zavar, félelem nélkül valók. Lám, lám, milyen egyszerűek az élet híres nagy problémái. Csak merészség kell hozzájuk s a kezdeményezés friss szelleme. Századokon át mennyi bolond mozgás, mennyi hűhó és hangos betű történt a magyar paraszt úgynevezett problémája körül. Dózsa György a pátétikus, ponyvaregényes, izzó trónjával és mumusos nagybotú Lőrincével. Aztán századokon át éhenkórász betűrágó senkik, akik magukat írónak titulálják, jajgattak össze mindenféle sötét dolgokat a magyar parasztságról. Utóbbi időben már szinte abból éltek ezek az íróféle mitugrászok, hogy mutogatták kifelé a paraszti állapotokat, csakhogy hasajgassák a szegény uralkodó osztályok szívét Hazánk gyalázásával a külföld előtt. Milyen gyorsan, milyen szépen, milyen gyökeresen elintéztem én ezeréves bajt, mert volt szívem és szemem hozzá. Ezek már soha vissza nem térnek, hogy nyugtalanság és zavar okai legyenek honunkban. Milyen csendes ez az új Magyarország, milyen nyugodt és nincsenek gondjai. És nemzetgazdasági szempontból is mennyi nehézség van elintézve. Hogy csak egyet mondjak: mennyit kellett szegényeknek verejtékükből villanyra, petróleumra, miligyertyára, faggyúgyertyára, olajmécsesre kiadniuk, hogy esti sötétben lássanak egy ideig. Most örök világosság fényeskedik nekik s tüdejüket nem nyomja rossz fotogén, rossz kanóc füstje Most a legelveteműltebb író sem mondhatja őket földnélkülieknek és semmi szükség arra a büdös szociográfiára, vagy, hogy hívják.

Már közel volt éjfélhez, mikor fehér lovon hírnök jött és pihegve szólt: — Uram, ez a paksaméta cimedre jött. — Átadott egy hatalmas csomagot. Tízezer példány nyomtatvány volt benne: a magyar püspöki kar mély fakadású atyai intelme a parasztokhoz az Egyke ellen. Nekem a Honszeretet jóságos vezetősége küldte meg. Megparancsoltam a szolgának, hogy kössék a példányokat a fejfákra. Hadd lássa a Külföld, hogy a

magyar Szociális Gondosság ide is elér fiaihoz.

Mikor magamhoz ébredtem: a hamvába roskadt parázs fehér karcsu lánya dudolt valami panaszos éneket. Hűvösek és könnyesek voltak a rengeteg fái. Nyugodt és panasztalan a Temető-Kánaán.

Harmadnap reggel ültem hajóra imádott Honom felé. Szívem odaújjongta a hajó alá tarajló haboknak:

Tied vagyok, tied, Hazám,
E szív, e lélek!

Az egész ország újjongva várt s a lapok tele voltak dicsőségemmel. A hajón a különböző részvénytársaságoktól és bankoktól háromszáztizenöt táviratot kaptam. Megválasztottak igazgatósági tagnak, elnöknek s más eféle jutányos dolognak. A Pesti Napló százezer pengőt ajánlott fel élményeim közléséért. A német nemzeti szociálizmus egyik magyarországi vezére: Szálasy meghívott Társ-Egyetlen-Fejnek annak a három tájékozatlan kefekötőnek az élére, kik szívvel-lélekkel csatlakoztak hozzá. A Honszeretet és a *TESz* aranytáblára vésve küldték meg nekem Czettler Jenőnek egy cikkét, mely a belső telepítésre vonatkozólag igen schittenhelmi aranygondolatokat tartalmazott.

Hazaérkezésem nem is örömünnep, hanem valóságos delirium volt. Hetvenöt footballmeccset, száztíz boxversenyt, ötezer pingpong küzdelmet, ötszáz vizipóló harcot rendeztek a tiszteletemre. Kultúránk nagy Minisztere százkét jeles bajnokot húzott ki a vízből.

Dicsőségem úgy harapott szét az országban, mint tűz az őszi füvön. Tegnap vettem a hírt, hogy jelöltek a Nobel-alapítvány népgondozási díjára. A Turul ma este fog diszdominusznak választani.

A Méhely professzor megállapítása sem maradt következmények nélkül. Engelmeyer-Ekés György derék kéményseprő egy reggel olyan fejfájással ébredt, hogy Egyetlen Fejnek érezte magát és pártot alapított. A párt belőle, a kiflikihordó Brandenstein Mukiból és a gyengeelméjű Ropogós Feriből áll, aki a párt ártatlansági hátterét jelenti. Mint utolsó árpádházit jelöltek a magyar trónra az Éltető József kocsmájában három hosszúlépés megivása után. Már elhatározták, hogy angol fontokat hamisítanak a győzelem finanszirozására. Engelmeyer lesz a diktátor, Brandenstein a gazdasági miniszter, Ferit a kultúra vezéri székébe szánták.

De nekem nem kell a korona s a világ egyéb hívságai. Nekem az üzlet kell, a forró emberüzlet, mely egyesíti magában a vadász kalandját és a sas lecsapását az élő húsra. Egy nemzetközi hatalmas lánykereskedelmi tröszt, mely az egész világot behálózza, felkínálta nekem a vezéri széket óriási részesedéssel. Ebben van fantázia, van szív, van kockavetés. Egy pár hónap mulva Buenos-Airesben fogok kikötni szomorú szemű szép lányokkal.

Új történelmi lépésem előtt még kívántam látni az országot: azokat a síkokat, dombokat, falvakat és tanyákat, melyeket én egy

ezeréves problémától könnyebbítettem meg. Levegőbe dugott félkarral, barna-ingesen, horogkeresztes lobogóval mindenütt derék hazai németjeink fogadtak, új vidám telepitései a velük újból benépesült Hazának. A hála és öröm csak úgy csordult belőlük felém. Országos bankettet rendeztek tiszteletemre. Az egész Csonkaországot körülrakták asztalokkal, hosszú padokkal s minden új falu, az egész ország ott ült e temérdek asztalnál. Három napig folyt az étel, az ital, a tószt, a srammli zene. És mikor végre én állottam fel: szerény, de lelkes szavakban köszöntem meg a bár megérdemelt, de mégis túlhabzó ünneplést. Szavaim után felállott a végtelen asztal mellett mindenki, felállott az egész ország. És mint egybeszakadott Niagarák világteremtéses zuhogása: felzúgott minden ajakon a Horst Wessel. Az ének omlott, mint lejtőre földrengetett tenger irtózatos görgetege s harsogó hullámaival bezuhogta az egész Csonkaországot. Kicsapott Erdélyre, a Felvidékre, a Délvidékre, Nyugatmagyarországra. Elzúzó hullámai elborították a síkokat, hegyeket, temetőket, templomokat, minden magyarokat és ezer év minden akaratát, minden sírását és minden dalát.

(Szabó Dezső füzetek, Ludas Mátyás kiadás, Budapest)

A türelemről

Türelem te a birkák s a
Szamarak dicső erénye,
Tégedet tanuljalak meg?
Menj a pokol fenekére!

Hogyha mint koldús járod be
A földet s kérsz menedéket:
Kérj akárhol, csak ne tőlem,
Szívem nem fogad be téged.

S ha bejárod, mint hódító,
Diadallal a világot:
Lesz egy szikla, s ez szivem lesz,
Melyre nevedet nem vágod.

Türelem, kicsépelt szalma,
Melyet a bárgyú világnak
Telt kalászokként árulnak,
Kik magodból jóllakának:

Te üres fazék, melyből a
Macska a tejfölt kiette.
S a szakácsné most szájtátva,
Fejcsóválva áll mellette.

Türelem te... nem tudom, mi?
Mint gyűlöllek, mint útállak!
Mert ahol van kezdeted, ott
Vége van a boldogságnak.

Oh a föld boldog lehetne,
Hogyha rajta te nem volnál,
S míg te rajta lészsz, mindaddig
Megmaradunk a nyomornál.

El veled, te élet átka,
El veled, le a pokolba!
Nyeljen el, ki rút pofádat
Erre a szép földre tolta.

Petőfi Sándor

A vojvodinai földmunkásmozgalom története

(Befejező közlemény)

Az 1928-as év — annak ellenére, hogy a kereseti viszonyok folyton rosszabbodtak — békésen telt el. Voltak kisebb megmozdulások, de ezek a megmozdulások jelentősebb eredményeket nem mutattak fel.

Mivel magyarázható a földmunkásság tétlensége ebben az évben? Szervezete elég fejlett volt ahhoz, hogy egy komolyabb bérmozgalmat levezessen. A mezőgazdasági válság fokozódása s az ebből eredő mind nagyobb munkanélküliség életviszonyait súlyosbitotta, keresetét a létminimum alá süllyesztette.

Szakszervezetének szelleme harcias volt. A háború után ujjászervezett jugoszláv munkásmozgalomból eltüntek a különböző reformista eszmék. Ezt bizonyítja az ország munkásmozgalmának elszakadása a második internacionálétól, amelynek vezetői úgy a háború kérdésében, mint a háborút követő mozgalmas időkben a munkásság legharciassabb rétege ellen fordultak. Igy a jugoszláv munkásmozgalom „független" néven szerepel a CRSVJ-ben (Jugoszláv Szakszervezeti Munkások Központi Tanácsa) később az Obznana meghozatala után a CRSOJ-ben (Jugoszláv Szakszervezeti Munkásság Központi Bizottsága). A szakszervezeti tanács ugyanúgy, mint később a szakszervezeti bizottság, nem voltak tagjai a reformista eszmékkel átitatott második internacionálénak. A forradalmi hullám elmúltával a háború előtti reformista áramlatok újra jelentkeztek. Szervezeti erejük azonban gyenge volt és csak 1929 után erősödtek, amikoris a diktatúra megszüntette a független szakszervezeteket.

A független szakszervezetek az ország északi részén úgy szervezetileg, mint mozgalmilag a legerősebbek voltak. Ezekben a mozgalmakban sok esetben a földmunkásságé volt a döntő szó. A szakképzett munkásság csekély számánál fogva Vojvodinában nem volt olyan politikai tényező, mint a földmunkásság. (Az 1920-ban Noviszádon alakult földmunkásszövetségnek 20 ezer tagja volt és ennek betiltása után a Szuboticán alakult szövetség taglétszáma is fölülmúlta az ipari munkásságét.)

Meg kell még említeni a földmunkásmozgalmak sajátos jellegét. A földmunkásság gazdasági harca elüt a szakképzett munkásság harcától. Az ipari munkások bérmozgalmai leginkább egyes műhelyekre, vagy gyárakra korlátozódik. Ezzel szemben a földmunkásság bérharca egész járásokra terjedt ki, sőt néha egész országrészekre. Mozgalmuk ennél fogva politikai jelleggel is bír. A földmunkás-sztrájkoknál, mint ahogy számtalan példa is bizonyítja, az uralkodó réteg rendszerint hatalmi szerveit mozgósítja, mert a kiéhezett nincstelen földmunkás sokkal harciasabb, mint ipari munkástársa, a gyári munkásságot kivéve.

1928-ban a földmunkásmozgalom azért nem mutat föl na-

gyobb bérharcokat, mert a mozgalma inkább politikai jelleget öltött, mint gazdaságit. Az 1927-es választási küzdelmekben aktivan résztvevő földmunkásság néhány községben — mint ahogy már írtuk is — győzelmet aratott és több község képviselőtestületében a második vagy a harmadik helyet foglalta el. Ez a politikai előretörés a földmunkás szakszervezetek fokozottabb méretű üldöztetését vonta maga után. A diktatúra előszele már érezhető volt ebben az évben. Az uralkodó réteg nem tudott belenyugodni a munkásság politikai győzelmébe. A községi jegyzők és szolgabírák ugyanúgy jártak el a földmunkássággal szemben, mint ahogy azt háború előtti kollégáik tették. A hajsza megindult és Mali Igyoson, Banatszki Tordán, Pacsíron, Csantavíren, Nova Kanyizsán, Padejon, Csurugon, Itebejen kezdetét vette a házkutatások sorozata és a földmunkásság kiemelkedőbb vezetőinek letartóztatása. A földmunkássággal szemben alkalmazott elnyomás szétforgácsolta annak erejét és a rossz viszonyok ellenére nem volt módjában nagyobb gazdasági megmozdulást levezetni. Az 1929 január 6-án bevezetett diktatúra pontot tett a földmunkásmozgalmak háború utáni szakaszára. A független szakszervezeteket betiltották. A földmunkásság védtelenül állt a nagybirtokosokkal szemben. A világ gyáripari termelésének válságbajutásával kirobban az 1924 óta húzódó vojvodinai mezőgazdasági válság.

A mezőgazdasági válság a Vojvodinában már 1924 óta tartott ugyan, de teljes valóságában csak a világválság kitörésekor tárul elénk. A munkanélküliek száma 1928-ban 34.124 volt. Ez a szám 1931-ben kb. 100.000-re emelkedett. Ha ehhez hozzávesszük az ipari munkából kiesett 50.000 főnyi tömeget, kitünik, hogy Vojvodina lakosságának 11%-a munkanélkül volt. Ez a szám, ha mindjárt hihetetlenül is hangzik, a legnagyobb munkanélküliségi arányszámokhoz tartozik az egész világon. (Amerikában 10%, Németországban 7.5%).

A földmunkásság keresetének csökkenéséhez a válság éveiben sok minden hozzájárult. Az ipari munkásság nagy tömege nem tudott munkakörében elhelyezkedni és ezért a mezőgazdasági munkálatoknál igyekezett keresethez jutni. Vojvodinában 64.643 családnak 2¾ hold agrárföldje volt, 68.190 család 1—3 hold, 44.809 pedig 3—5 hold földdel birt. Ezek a családok a válság éveiben (sokkal inkább voltak a búza alacsony ára miatt) kénytelenek napszámmal biztosítani fennmaradásukat, mint a válság előtt. Mondani sem kell, hogy ez a megnagyobbodott munkáskinálat a földmunkás-bérek rovására ment.

De közrejátszott itt még más is.

A válság éveiben történő változások a mezőgazdaságnál is hasonló jelenségeket váltanak ki, mint a gyáriparban. Itt is érvényesül a termelő eszközök tulajdonosainak törekvése, hogy az árút minél olcsóbbá tegyék. Az árút olcsóbbá tenni pedig csak úgy lehet, ha racionalizálnak, vagyis a kézierő helyett géperővel munkáltatják meg a földet és a rendelkezésre álló géperőt a

lehető legnagyobb mértékben kihasználják. A válság tehát maga után vonta a termelés nagyobbfokú gépesítését. 1931-ben a mezőgazdaságunkban 26.247 különböző mezőgazdasági gépen kivül 3.438 arató- és 1.056 morzsológép volt munkában. Ezek a gépek primitívebbek ugyan,mint az Egyesült Államokban vagy a Szovjetunióban használatos szerszámok, de mégis nagy tömegét tették munkanélkülivé a földmunkásságnak. A vetőgépek és gépekkel vont ekék 147.169 munkást, az arató-, a kaszáló- és a szénaforgató-gépek 173.753, a motormorzsolók pedig 21.120 munkást vetettek ki a munkából. A gépek munkája összesen 342.042 munkást tettek feleslegessé a mezőgazdasági munkálatoknál.

A 75.831 kimondottan földnélküli földmunkás család (ezek közül 44.820 ház nélkül) életnívója a nyomorgás színvonalára süllyedt. A napszám 10.— dinár koszt nélkül. Az aratási kereset 1931-ben (a vojvodinai földmunkásság átlagkeresetét számítva) 117.— dinárnak felel meg. A kukoricatörésnél a kereset 20.— dinár koszttal. A földmunkás évi jövedelme tehát átlagban 650 dinárnak felel meg. A 44 ezer háznélküli földmunkás-proletár élete volt a legroszabb ezekben az időkben. Kereset híján a házbért nehéz volt összekuporgatni és nagyrészük istállókban, barakokban húzódott meg. Élelmezésük ezek után elképzelhető milyen volt. Soha annyi mezítlábas és rongyos alakot nem láttak Vojvodina falvai, mint ezekben az években. A nélkülözések Vojvodina földmunkásságának életét évtizedekre tönkre tették. A tüdővész féktelenül dühöng és arat még ma is ezekben a nyomorgó tömegekben.

A független gazdasági szakszervezetek vetélytársával, a földmunkás proletáriátus védtelenül áll az őt alkalmazó földbirtokal szemben. Volt ugyan egy másik födmunkás-szövetség is, mely rövid idővel a diktatúra előtt alakult meg, de ebben a szervezetben a földmunkásságnak csak elenyésző töredéke volt beszervezve. Ez a szervezet az URSSJ (Egyesült Munkásszakszervezeti Szövetség) tagja volt, mint ilyen a második internacionálé keretébe tartozott. Megalkuvó programmjával ez a szervezet nem tudta maga köré gyüjteni a harcias földmunkásságot.

Ez a szövetség a diktatura harmadik évében kezd aktívabb munkába. Ebben az évben földmunkásokat toboroz Franciaország és Németország részére. 1931-ben 5.000 tagja volt ennek a szervezetnek, de az a szám sem képviselt mozgalmi erőt, mert a szervezetnek csupán munkaközvetítő szerepe volt.

A válság ideje alatt kiéhezett, lerongyolódott földmunkás tömeg 1934-ben újra szervezkedni kezd. A jugoszláv munkásmozgalom előretörése példát nyújt a földmunkásságnak. Beözönlésükkel a fennálló földmunkás szervezetbe megváltoztatják annak szellemét is. A szervezet központja továbbra is opportunista vezetés alatt marad, de a vidéken alakuló csoportok harciassága ujabb lökést ad a földmunkásmozgalomnak. 1935-ben 25,

1936-ban 159 aktiv csoportja van a szövetségnek. 1937-ben már 211 csoport összesen 22.734 taggal rendelkezik.

A szervezet erősödésével párhuzamosan emelkedik a sikerrel végződő gazdasági mozgalmak száma és fordítva, a sikeres mozgalmak erősítik a szervezetet. 1936-ban vonul végig Vojvodinában a háború utáni mozgalmak legerősebb hulláma. A földmunkásság ezrei mozdulnak meg. A sztrájk-hullám legerősebb a sztáribecseji járásban volt, ahol a földmunkások megmozdulása magával sodorta az ipari munkásságot is. 1936 május 4-én tizezer főnyi tömeg verődött össze a járás székhelyén. Mondani sem kell milyen hatást gyakorol ez a tárgyaló paritásos bizottság gazda-tagjaira és az egész diktatorikus közigazgatásra. A tömeg tüntetéséhez csatlakoztak az üzletek és a műhelyek alkalmazottai, úgyhogy a becseji földmunkásság megmozdulása általános sztrájkká fejlődött. Nagyobb megmozdulások voltak még Kikindán, ahol a bérjavítást követelő téglagyári munkások letartóztatására tizezer téglagyári munkás sztrájkkal felelt. A szuboticai járásban szintén nagy arányokat öltött a mozgalom. Itt 5—6.000 földmunkás gyűlt össze a munkásotthon előtt nagyobb napszámot és a munkaviszonyok megjavítását követelve.

A földmunkásság e komoly megmozdulása nem múlt el eredmény nélkül. Egyes helyeken a válság időtartama alatt felszaporodott robotot teljesen eltörölték, de majdnem mindenütt csökkentették. A napszám 10 dinárról 15—20—25 dinárra emelkedett és emelkedett az aratási kereset is. A földmunkásság keresetének eme emelkedése persze még nem jelentette a jólétet. A nagyarányú bérmozgalommal csak valamelyest javított helyzetén. Egy földmunkás átlagkeresete 1936-ban (ha minden munkálatban résztvett) 1.500 dinár körüli összeget tett ki. Ezt elosztva öt családtagra napi 0.98 para jut személyenként. (Kereseti különbözet 1931 és 1936-os év között fejenként 30—40 para naponként.)

A földmunkásságnak ez a szép megmozdulása megtorpant központjának bürokratikus és sok esetben munkásellenes magatartásán. Az 1937-es sztrájkoknál már megmutatkoztak a mozgalmakat elgáncsoló törekvések. Ebben az évben közel 50 sztrájk volt, de a vezetőség magatartása miatt ezeknek nagyrészét elvesztették. A szövetség titkára sok esetben (Petrovgrád, Szrpszki Elemér, Bajsa), a munkásság hátamögött egyezkedett a munkaadókkal. Az ilyen tevékenység aláásta a szövetség tekintélyét. Ezt legjobban a melencei eset bizonyítja. A földmunkások azt írták központjuknak, hogy „sztrájkba léptünk, de a központtól ne jöjjön ki senki, mert mi magunk tudunk legjobban eljárni ügyünkben." A földmunkáscsoportok vezetőségei, hogy egészséges életet vigyenek a szövetségbe és hogy megőrizzék azt a széthullástól, az 1937 november 21-én megtartott kongresszuson a régi vezetőség leváltását követelték. A földmunkásokkal egyáltalán nem rokonszenvező központi bürokratikus vezetőség azonban olyan messzire ment a pozíciókhoz való ragaszkodásában,

hogy fölrúgva a munkásszervezetek demokratikus elveit, megtagadta a szövetség központjának átadását. A kongresszust hatósági közegekkel feloszlattatták és mintha mi sem történt volna, továbbra is kezében tartotta az ügyek vezetését, a viharos kongresszus után pedig kizárta mindazokat a kiküldötteket, szám szerint 21-et, akik bírálni merészkedtek a vezetőség munkáját. A tagok kizárását a csoportok kizárása követte. És az ilyen, tisztára osztályáruló tevékenység odavezetett, hogy röviddel a kongresszus megtartása után a szövetség 211 csoportja közül 162 megszünt működni.

A földmunkásság, látva a központi vezetőség alávaló munkáját, otthagyta a szervezetet. És ez megpecsételte a sorsát is. Az ujra szervezetlenné vált földmunkásság keresete egyre csökken. Már itt-ott ujra hallatszanak hangok a 10 dináros napszámról. Az aratási kereset szintén esett. A HID aratási ankétja 1938-ban az átlag keresetet 1.800—2.000 dinárban állapítja meg, míg az 1939-ben lefolytatott ankét már csak 1.500—1.700 dináros keresetet mutat ki.

Az utóbbi hónapokban történő áremelkedések, de különösen az élelmiszerárak emelkedése miatt a földmunkásság ugyanolyan helyzetbe került, mint a válság idején alatt.

A vojvodinai földmunkásság mozgalmának harmadik fázisában nem a reakció, hanem a szervezetének élén álló osztályáruló vezetőség végezte a legrombolóbb munkát. Magától értetődik, hogy az osztályárulókat a nagybirtokosság erősen támogatja és a szervezetek tagságával szemben hatósági védelemben részesíti.

A tények azonban bebizonyitják, hogy szervezetlenül a földmunkásság mindig ki van téve az uralkodó rétegek korlátokat nem ismerő kapzsiságának és haszonszerzési vágyának. Fontosak tehát a szervezetek és a szervezési munkák.

Az egyedüli kiút ebben az ellentétes helyzetben az, hogy a vidéki csoportok, ha nem is formálisan, de lényegében mégis a központtól függetlenül működjenek. A csoportokat tehát meg kell erősíteni, hogy munkájukban ne a központi vezetőségre, hanem saját erejükre támaszkodhassanak.

Erre már van példa és a gyakorlat bebizonyította, hogy az önálló működés sokkal szebb eredményeket ért el, mint a központ formális és tényleges irányítása alatt álló munka.

Szakács Gábor

A bátorság annak ismerete, hogy mitől kell és mitől nem kell félni. *(Plato)*

Az elmélet csak annyiban hatolhat a tömegekbe, amennyiben a tömeg szükségleteinek a megvalósítása.

Tereferénk kilenc tizede csak arra szolgál, hogy igazi gondolatainkat eltitkoljuk, vagy hogy azok tényleges szegénységét elrejtsük. *GORKI*

Vers pár ezer évre

Késő tudós a messze századokban,
ki titkot kerget ősi rokonán,
a gépkorszakból üzenek tenéked
s örökbehagyom rád a koponyám,
a vén világnak tűnő roncsain
halld, mit zenélnek sárgult csontjaim.

*

. . . Az élet akkor csunya rettegés volt,
az űzött ember nem lelé honát,
zsákmányra lesve ugráltak a fákon
öt-hatszázéves szörnyű babonák,
emberi hangra, zajra várva fent
s ki arra tévedt, a halálba ment.

Ha jött az este s hozta a sötétet,
a félelem lelkünkre ráborult,
a néma réten láttuk tekergőzni
a tátott szájú, ronda háborút,
egy-egy országot játszva megevett
s szétszórta csontunk, mint a szemetet.

Beállt a tél és sorsunkat röhögve
utánunk nyúlt a jeges, csupasz ág,
futottunk már, de utunkat elállta
a dülledtszemű lomha butaság,
mázsás súlyától reszketett a föld
és megőrült az, akit meg nem ölt.

A nagy folyó, a gyűlölet klöntött
s mindannyiunkat messze vitt az ár,
az égre néztünk Istenért üvöltve,
de zúgva-búgva jött a griffmadár,
még láttam szállni véres két kezem
és semmi többre nem emlékezem . . .

*

Késő tudós, a messze századokban,
e bús zenétől el ne zárd füled
és ne rugd félre sárga koponyámat,
min ott vigyorog még az őrület,
hadd higyje ő, ki írta ezt a dalt,
hiába élt, de nem hiába halt.

DARVAS SZILÁRD

Magántulajdon

Vagy húsz-huszonöt évig érezte, hogy kősziklák sulyával nehezedik valami a gyomrára, míg eltopogott Papné az orvoshoz, aki már könnyen megállapíthatta: gyomorrák. Az orvos csillapítószert rendelt az öregasszonynak, meg azt ajánlotta, hogy könnyű, fűszernélküli ételeket egyék és igyék sok tejet.

— Most fordul az orvoshoz, vén zsugori...

Mint szürke pók élt Papné sötét, vizes lakásában. Az alacsony gerendás helyiségben szakadt papucsokban csoszogott halkan. Nem járt sehová és alig evett valamit. S ha evett is, jó fűszeres kolbászt, mérges piros paprikát hozzá, tejet viszont sose ivott.

A szőlőbe már évek óta nem járt ki Papné. Idősebb fia, Péter, — aki gyermektelen, özvegyember volt, azelőtt útkövezőmunkás, — otthon lakott, ő végezte a szőlőbeli munkát. Papné pedig, bármily lassan és csoszogva járt-kelt is, árusítgatta a bort a örnyékbeli csavargóknak, a liget munkakerülő kártyásainak és a környékben lakó rengeteg toprongyos koldúsnak. A pirosas buckai borra betért egyik-másik napszámos is. Sokszor nyolcan-tizen is iszogattak itt egyszerre, üldögélve a ház előtti nyiszlett padon, nagy, piszkos tarisznyáikon és a küszöbön. Két gyereke volt Papnénak. János, Péter öccse, — hatgyermekes családapa, tőkenélküli kőművesmester — nem is beszélt a bátyjával, mert az betelepedett a kicsiny birtokba s azt gondolta róla, hogy a szőlő jövedelmét élire rakja.

Az igazság pedig az volt, hogy míg az öregasszony enni tudott rendesen, bizony alig volt elég a jövedelem a kettejük kosztjára. Már ruházkodásra alig fordíthattak valamit. Azonban mikor napok is elmúltak, hogy közben az öregasszony harapást se evett, vagy hetekig csak egy-egy falatot, akkor kicsit jobban telt Péternek ruhadarabra is és kijavíttatta rozoga házuk nádtetőjét.

Erre is szóbeszéd érte:

— Biztosan magának akarja a házat, azért javíttatja most a közösből.

Pedig előre nem tudhatták a testvérek, hogy felezik szét a jussot. Anyjuk rájuk mordult, ha óvatosan a végrendeletet emlegették:

— Már elevenen szeretnétek sírbalökni...

Igy elhallgatott Péter is, János is.

János egy magaösszeütötte vakolatlan házban lakott. Egy helyiségből állt az egész épület, alig volt nagyobb egy rendes szobánál. Három ágy volt a helyiségben és a szomszédok, ha bejöttek, csudálkozva nézdelték, hol férnek el mind a nyolcan. Egy rozoga, töröttlábú szekrény, repedezett asztal, néhány tákolt szék és rakott tűzhely egészítették ki a bútorzatot. Épitkezés, még kisebb is, nagyon ritkán akadt a környéken. Csak reperálgatásokból tengődött János a családjával.

János asszonyát a sok gyerek, a nyomorúság betegesen írígygyé tette s ezért folyton sarkalta férjét:

— A te kedves Péter bátyád mindent föleszik a közösből. Úgy viselkedik, mintha minden az övé lenne. Pedig kettőtöké lesz az, Isten és ember tudja. Mért nem kérsz az anyádtól te is?

— Énnekem nem jár, azt mondják. Én nem munkálom a szőlőt.

— Adnák át neked, — vágott vissza az asszony, — majd munkálnád te! Nekik könnyű, ketten vannak, de mink nyolcan.

— Így is elegem van itthon, — mordult föl János, — te meg az anyám egy házban! Attól mentsen meg a sorsom!

Péternek jólfűszerezve elújságolták az ilyen szóbeszédeket a fülelő szomszédok s nem állt szóba testvérével, mert gazdagodással gyanusítgatták, mikor alig élhettek.

Esténként ültek az émelyítő ételszagú asztalnál ketten az öreg, nagy karszékekben; Papné, a betegségtől összeszáradt asszony és idősebb fia, a sok munkától összeszáradt férfi. Bort szopogattak a sovány vacsora után. Összeszámolták a koldúsok, csavargók, napszámosok italért hullajtott pénzdarabkáit s utána rossz okulárékat föltéve, valami régi újságot forgattak.

— Hogy milyen érthetetlen bolond ez a világ, — szólt néha Papné, ha véletlenül újabb újság akadt a kezébe.

Ha Péter tejivásra serkentette anyját, az öregasszony csipiszeket mutogatott a fiának.

Mikor nyárelején haldoklott Papné a csíkos huzatu dunyhában, Péter a harag ellenére is elment öccséért.

— Gyere, János, anyánk halódik, — szólt hozzá békésen.

Jánost is megrendítette a hír, bár a vég várható volt már régen. A kis száraz öregasszony mégis a valamikor szép, fiatal anyjuk volt. Odaszólt mindig zsörtölődő feleségének:

— Róza, hozd rendbe egy kicsit a gyerekeket és gyere oda velük.

Mire hazaértek, a nehéz szagú szobában a szomszédasszony már lezárta Papné szemeit és gyertyát gyújtott.

A temetésig a testvérek közt egyetlen barátságtalan szó se hangzott. János felesége is tartotta éles nyelvét. Őt is elkábította a halál körüli szegényes, fekete pompa.

De a temetés utáni napon, az otthoni nyomorúságban már kiszólt belőle a szükösség kicsinyeskedése:

— Eredj, csak a bátyádhoz, kérdezd meg, mennyi pénz maradt. Ilyen öregasszonyok szoktak úgy a fejük alatt gyüjtögetni.

— Péter azt mondta nekem és én is körülnéztem, hogy semmi pénz se maradt, mert az elmaradt adót most, nemrégen tisztázták. A temetési költséget is egy régi halottas társaság nyugdíjas könyvére kapta. Anyám még a háború előtt és alatt fizetgette be.

De nem maradt békén az asszony.

— Mért nem egyezkedtek? Azt se tudod mi a részed!

— Már beszéltem Péterrel. Azt mondta, hogy majd a hagyatéki tárgyaláson, a közjegyzőnél tárgyalhatunk. Addig nem veszekszik senkivel. Úgy lesz, ahogy a törvény mondja... Feleznünk kell valahogy...

Péter egyszerűen lezárta a kis házat öccse előtt. Egyetmást eladogatott a házból. Egy régi varrógépet a padlásról, ott rozsdásodott, ki tudja, mióta. Eladta a tragacsot. Egy régi ágyat. Ugyancsak a padláson találta. Eladott egy csomó hordót és rég elhalt apjuk öreg, kikopott szerszámait. Cserzővarga volt az öreg, valaha.

Gyorsan eladta a még meglévő bort. A tollból, ágyneműből is eladogatott s a szőlőből a venyigét, meg a hulladékfát.

A hagyatéki tárgyaláson izzadtak a közjegyző is, az orosz irodista, Péter és János is. Összeszólalkoztak azon, hogy kié legyen a ház. A közjegyző kijelentette: mivelhogy végrendelet nélkül halt el az örökhagyó, az örökösök egyenlő arányban osztozkodnak. Fél ház és a szőlőföld fele jut egyre-egyre.

János azt szerette volna, ha bátyja kapja a házat és a szőlő egyharmadát. Körülbelül ilyen arányban fele értéket képviselt volna egy rész. Péter egyre erősködött, hogy öccsének van foglalkozása — mert ha utakat nem is csinálnak, de épületjavításokat még olykor-olykor találni — János hagyja neki a nagyobb darab szőlőt.

— Te új házat tudsz építeni a telken, ha ledöntöd. Vidd a házat.

Arra gondolt Péter, hogy a szőlőbeli kunyhót kicsit kireperálva, lakóházzá alakítja át és akkor nincs szüksége a házra. Egymaga megfér kint is. Hosszú huzavona után megegyeztek abban, hogy János kapja a házat és a szőlőföld harmadát. Úgy gondolta János, hogy kicsit kiformázza az öreg viskót, túlad rajta, s a magáéhoz vesz téglát, hogy megnagyobbítsa. S ha maradna még pénze, kis krumpliföldet, vagy épen kis szőlőcskét ragaszt még.

De melyik harmadát kapja János? Itt fönnakadtak. Péter legszívesebben átengedte volna a szőlő északi, kevésbbé termő, dombtetős részét, de ott volt a kunyhó. János viszont nem tudta, hogy a szőlő nyugati oldalát kérje-e, — ott vannak a jó gyümölcsfák; de a keleti oldalon meg legjobbak a tőkék. A nagy huzavonából veszekedés lett. Összevissza kiabáltak.

Az is csábító gondolat volt, hogy a fák termését szedheti mindjárt, aki a szőlő nyugat felé eső részét kapja; a tőke meg csak valamikor ősszel fiadzik.

Már nem is figyeltek egymás szavára. Közbevágtak minduntalan és mérgesen ellenkeztek olyan kérdésben is, amiben már előbb megegyeztek.

— Nem fogsz becsapni! — hangoskodtot Péter. — Nekem a kunyhó kell! Igy a nyugati oldalat nem adhatom egész végig.

— Én se estem a fejem lágyára, hogy egy jó gyümölcsfám se legyen!

Kést rántottak nagy hevületükben. Erre a közjegyzőt is elhagyta hidegvére. Kivette iróasztalából a revolvert, míg az irodista szétválasztotta a haragosokat.

— Rendőrt hivatok, ha még egy goromba szót hallok! — fenyegette meg őket a közjegyző. Erre lehült a testvérpár dühe.

— Ha veszekesznek és perre viszik a dolgot, — folytatta a közjegyző, — rosszabbul járnak, mintha akárhogy is megegyeznének. Én a békés megegyezést ajánlanám...

János is elgondolta, ha a pör viszi el az egészet, meg nem maradhat az asszonytól. Péter is riadtan gondolt arra, hogy pörösködésre költse el a kis hagyatékot.

S néhai özvegy Pap Simonné, született Hornyik Borbála hagyatékát nagynehezen kétfelé osztották. Péter kapta a szőlőföld kétharmadrészét, míg Jánosnak egyharmada, a nyugati fásabb rész, nem egészen a kunyhóig, (ott egy kis csücsök maradt északon a kunyhóhoz) — és a kis ház jutott. A ház belső berendezését: néhány darab penészes bútort szintén megfelezték.

De a mérnök által meghúzott határmesgyén, szögesdróttal kerítette el egymástól földjét a két testvér.

LATÁK ISTVÁN

Háború volt

Háború volt mindig éltem
Legszebb gondolatja,
Háború, hol vérét a szív
Szabadságért ontja.

Egy szentség van a világon,
Melyért fegyverünkkel,
Sirunkat megásni méltó,
Melyért véreznünk kell.

Ez a szentség a szabadság!
Őrültek valának
Mindazok, kik más egyébért
Éltet áldozának.

Békét, békét a világnak,
De ne zsarnok kénytől,
Békét csupán a szabadság
Fölszentelt kezéből.

Majd, ha így lesz a világon
Általános béke,
Vessük akkor fegyverünket
Tenger fenekére.

De míg így nincs, addig fegyvert,
Fegyvert mindhalálig!
Tartson bár a háború az
Itélet napjáig!

PETŐFI SÁNDOR

Mi a háború?

A pusztító tüzvész idején, mely már-már az egész földgolyót fenyegeti, nem lesz hiábavaló, ha közelebbről megnézzük, hogy tulajdonképen mi is a háború, fogalmat alkotunk magunknak a háború természetéről. Miért verekednek, pusztítanak, hódítanak az emberek, illetőleg az államok? Vitézség, szabadságvágy, bosszú, vagy hatalom kiélése mozgatja a harcolókat? Avgy, amint most gyakran halljuk, más népek szabadságáért indítják meg a nagy gyilkoló gépezetet? A történelmi eseményekben valóban heves érzések, nagy indulatok, pompázó elképzelések, az ösztönélet hatalmas és sötét kirobbanásai nyilatkoznak meg, de a háborúnak tudományos meghatározása, törvényszerűségeinek kimutatása csakis akkor lehetséges, ha alapját, gyökerét a gazdaságban ismertük fel. A háború ezek szerint nem valami önálló, valami véletlen dolog, hanem az emberi gazdaság fejődésének kisérő jelensége, egy-egy mozzanata. Ezek szerint minden korszak háborújának épúgy, mint gázdaságának más-más jellege van.

Hogy a háborút a gazdasági fejlődés egyik mozzanatának neveztük, ebből csak látszólag kövtkezik az a borúlátó vélemény, hogy az ember igaz természete az erőszak és a gyilkolás. Mert a gazdasági fejlődésnek vannak olyan korszakai, melyekben a társadalmi szervezetek békét akarnak és nem háborút. Az egészen primitív népek csak annyit voltak képesek termelni, amennyi a legelemibb szükségletük volt. Nemigen érezhettek nagy kedvet egymás céltalan legyilkolására. Békés munkájuk eredménye, a termékfölösleg viszont később okává válhatott annak, hogy rablószándékkal megtámadják őket. Ime a példa, hogy egymást követő korszakokban más-más a társadalom beállítottsága a háborúval szemben. Az ember célja, hogy kitermelje azokat a javakat, amelyekre szüksége van. És csak ha ez rendes úton nem sikerül, akkor nyúl a háború eszközéhez. Mert a háború nagy károkat okoz, melyek még a hóditó számára is nagyobbak lehetnek a haszonnál. Hogy mégis háborúskodnak, annak oka, hogy az osztályállamban „más szenvedi a kárt és másé a jövedelem" — mutat rá találóan Szabó Ervin, akinek idevonatkozó munkájára támaszkodunk ezekben a fejtegetésekben. A termelőerőknek bizonyos fokán a háború az uralkodó osztály számára az egyetlen mód jövedelemszerzésre vagy a jövedelem megosztás megváltoztatására, míg más fokon maga az uralkodó osztály számára is gazdaságtalanná válik. A háború eképen gazdasági értelemben a békés gazdasági válsággal egynemű jelenség. Meg van benne a közgazdaság zavarának minden tünete a gyöngék elpusztulásától és az erősek még nagyobbmérvű megerősödésétől kezdve a háborúban esetleg beálló jó konjunktúra kilátásáig. A tőkekoncentrációt hallatlan lendülettel előbbrevivő háborús foyamat egyuttal nagy lendítője a társadalmat megváltoztató harci erőknek is.

A **gazdaság és a háború viszonyának előbbi általános jellemzése** világosabbá válik, ha ezen összefüggéseket a társadalmi fejlődés egyes korszakaiban külön-külön és ugyanakkor fejlődésükben tekint-

jük. A primitív társadalmakról már szólottunk. A monopolisztikus földjáradékra felépített társadalom fejlődését a földmegmunkáló erő — melyet az ókorban rabszolgának, középkorban jobbágynak neveztek — megszerzése és lekötése jellemzi. Róma hódít, hogy a leigázott szabad paraszt adót fizessen neki, rabszolgájává váljék. A hódítást mindtovább kiterjeszti, nemcsak azért, hogy mégtöbb rabszolgája legyen, hanm azért is, hogy a rabszolga ne tudjon idegen földre elmenekülni és a hódító így esetleg elessék a földjáradéktól. A kezdetleges rabszolgaság - különböző okokból nem biztosítja a földjáradék biztonságát, nem teszi lehetővé a földjáradék emelését. Utóbbira egyedüli módszer a rabszolga röghöz kötése. Ezért a rabszolgát a feudális gazdálkodás „érdekeltté tette munkája hozadékában". A feudális társadalom továbbfejlődése megszünteti a jobbágyok eladhatóságát, elhajtását, a rablóhadjáratokat a szomszédok ellen, és a rabló-rajtacsapásokat a kereskedőkre, másrészt a földjáradék gyakran kevesebb, mint a költségek; más jövedelmi forrásokra kellett szert tenni. Ez a középkor örökös háborúskodásainak oka.

Takács István

(Folyt. köv.)

Világszemle

A nyugati harctéren a háborúskodó felek még egyetlen említésre méltó támadást sem hajtottak végre. A két földalatti védővonal mögött hősi védekezésre elszántan állanak a hadseregek és valószinű, hogy még hónapok, talán évek is el fognak múlni a nagy várakozásban, hogy a másik támadjon. Melyik fél fog támadni? Ha a hadvezetőségektől függne, talán egyik sem. Vajjon a föld belsejében is ilyen tétlenek az ellenfelek? Ki tudja? Lehetséges, hogy a földalatti aknák hosszú kilométereit ássák egymás véderőővezete alá és hatalmas robbantások fogják majd az igazi harc kezdetét jelenteni. Ha 100 kilométerek hosszában egész városokat, vasúti hálózatokat vittek a föld alá, úgy 30—40 kilométeres aknafolyósók kiásása nem ütközik nagyobb nehézségbe és idő is van hozzá. Természetesen ezek a gondolatok csak a fantázia szüleményei, de már az elmúlt világháborúban nem egy esetben aknázták alá az ellenséges hadállásokat, tehát kézenfekvő, hogy ha az ellenfelek a föld felett nem merik nekiküldeni csapataikat az ellenfél vonalainak, lehetséges, hogy a föld alatt fogják megkísérelni „a lehetetlent." Egyelőre 1—2 szakasznak a felderítő őrjárata már feltűnést keltő esemény a harctéren. Vagy pedig az ellenfelek nem is a szárazföldön fogják a döntést kicsikarni?

*

Talán a levegőben?

A lengyel polgári lakosság megismerkedett a „totális" háborúval. Városokat, falvakat, sőt tanyákat is bombáztak a német repülők. Viszont halálbüntetés vár most arra a német repülőre, aki nyílt városra bombát mer dobni. A szövetségesek sem merik a totális há-

borút kezdeni. Érthető ez a kölcsönös lovagiasság, saját városait félti mindegyik ellenfél, mert tudja, hogy a másik a kölcsönt vissza tudja fizetni. A kölcsönös félelem nem engedi „elvadulni" a háborút. De jaj annak a résznek, amelyik valamilyen oknál fogva légi haderejét nem tudná használni! A kölcsönös kímélet az egyoldalú és a legnagyobb kíméletlenségbe csapna át.

*

Talán a tengeri háború hozza meg a kivánt döntést?

Kötve hisszük. Bravúrok a háborúkban mindig voltak és lesznek. És ha a németeknek sikerült is — hosszú orrt mutatva az angoloknak — a Brement hazahozniok, a tengeri utakat mégis elzárták előlük, viszont az akna és a tengeralattjáró háború még sem tudja Anglia tengeri forgalmát és uralmát a tengereken megbénítani. És bármennyire is tudná Németország a tengeri háborúnak ezt a módját folytatni, a kívánt célt nem tudná elérni.

Anglia blokádja Németország ellen szörnyű fegyver lenne . . . ha Németország határai a semlegesek felé nem lennének nyitva és azon felül a Szovjetekkel való kereskedelmi megállapodások hosszas tárgyalás után a befejezéshez nagyon közel állanak. A blokád legelsősorban a semleges államokat érinti. Nagyon kellemetlenül érinti...

*

Úgy néz ki a dolog, hogy a Szövetségesek gazdasági téren akarják a döntést kierőszakolni. Hosszú évekre szóló terv, ami, ha sikerül. a Szövetségesek részére nem is rossz üzlet. Rosszul fejeztük ki magunkat. A Szövetségesek tőkés osztálya részére. Egy pillanatra se felejtsük el, hogy ez a háború kizárólag a tőkés osztályok háborúja és a munkásságnak, földműves szegénységnek csak annyi köze van hozzá, hogy ő hozza a legnagyobb áldozatot.

Mi a Szövetségesek terve? A Föld egész iparát és kereskedelmét — már amennyire és ahol az lehetséges — ellenőrzésük alá venni. A Föld minden nyersanyagát felvásárolni, hogy minden állam, mely bármely cikkben behozatalra szorul, csak a Szövetségeseknél vásárolhasson. Minden szállítmányt, mely német származású, elkoboznak és elárvereznek, már pedig az árveréseken az árú értéken alúl szokott gazdát cserélni. Jóval értéken alul. És így az angol és francia árverezők még külön is fognak a háborún keresni.

*

Az egész vonalon keresnek. A nyersanyagok felvásárlásával monopolizálják a nyersanyag-piacot. A semleges államok lakossága, akarva nem akarva hozzá fog járulni a háború költségeinek megtérítéséhez. De ennél sokkal nagyobb veszély fenyegeti a semleges államokat.

Németország élet-halál harcot vív. Amint láttuk, a harc egyelőre nem a harcmezőkön folyik. Ebben a borzasztó gazdasági háborúban minden eszközzel védekeznie kell. Hogyan védekezzék? Csak úgy, hogy az őt körülvevő semleges államokból a háború folytatásához és a lakossága élelmezéséhez szükséges mezőgazdasági és részben ipari termékeket be tudja szerezni. Igen ám de a semleges államok nyersanyagszükségleteiket előbb-utóbb csak a Szövetségeseknél

fogják tudni beszerezni és biztosra vehető, hogy a Szövetségesek idővel azt a semleges államot, mely Németországnak „segít", ki fogja zárni a „vevői" közül. Ne számítson egy állam sem ebben a végeredményben öldöklő harcban kíméletre. Sem az egyik, sem a másik oldalról. A legokosabb az lenne, ha a semleges államok a háború tartamára fütyülnének az egész külkereskedelemre és azt mondanák: Abból élünk, amink van, nem adunk el semmit és nem is veszünk semmit, csak hagyjatok békében Tudjuk, hogy angolok, franciák és németek együtt és külön-külön a világ első nemzetei vagytok, kultúrátok és civilizációtok igazán a legelsőbb, rajtatok kívül csak barbárok élnek ezen az elvadult földön, de hagyjatok bennünket most egy pár évig barbárságunkban és elmaradottságunkban békében és akkor jelentkezzetek megint, ha már megmentettétek az európai kultúrát és civilizációt. Egyelőre elegünk van belőletek, mert nagyon is félünk, hogy a „kultúra és civilizáció" szolgálatába fogtok bennünket állítani. És akkor nagyon, de nagyon meg fogjuk érezni ezt a sokat emlegetett kultúrát és civilizációt.

*

De hagyjuk a jövőt és inkább figyeljük a jelent, amelyből a jövőre úgyis sok következtetést lehet levonni. A legérdekesebb Olaszország viselkedése. Egyrészt szidja az oroszokat, mint a bokrot, másrészt nem győzi eleget hangoztatni, hogy a tengely az ő részére nem szünt meg, sőt a tengely Olaszország szemében „erősebb, mint valaha." Ez olyan nyiti-csuki politika. Olaszország azt az ajtót fogja a kellő pillanatban becsukni, amelyik az adott esetben érdekeinek meg fog felelni. Ha németbarát, úgy nem vicsoríthatja a fogait az oroszok felé, ha meg ellensége a szovjeteknek, úgy a németek felé nem hangoztathatja a nagy barátságot. Különösen aláhúzzák az olasz politikusok Olaszország nagy érdekeltségét a Balkánon.

Különös helyzetbe került a Balkán. Világpolitikai jelentőségre tett szert. A Szövetségesek kereskedelmi küldöttségei sorra járják a Balkán államait: felvásárolni minden lehetőt és ehetőt a németek elől. Bizonyos, hogy egyébről is folynak tárgyalások ott, ahol már ilyen tárgyalásokra alkalmas a talaj. Törökország a Szövetségesek mellé állt. Magyarország és Jugoszlávia között egyre erőteljesebb a barátság. Görögország kibékült Olaszországgal. Megoldatlan „helyi" probléma a román-magyar és a román-bolgár ellentét. A nagy kérdés ott van, hogy ezek az ellentétek „helyi" vagy világviszonylatban fognak elintézést nyerni. Hogy ezeket az ellentéteket el kell intézni, abban egyetért mindenki — kivéve a románokat, akik azon a nézeten vannak, hogy így jó, ahogy most van. Bizonyos, hogy a Balkán összes politikusaira a legnagyobb felelősség hárul a béke megőrzését illetőleg. Rossz szomszédság török átok. Már pedig egy háborút viselő állam, mégha jóindulatú is, nem a legjobb szomszéd.

*

Rá kell mutatnunk a Balkán roppant nagy stratégiai jelentőségére is, mely egy pillanatra sem engedi, hogy a háborút viselő államok szemüket levegyék róla.

A Balkánon keresztül vezet az út — stratégiailag úgy Berlin,

mint London felé. London felé azért, mert a Szuezi csatornához a Balkánon keresztül lehet hozzáférkőzni . . . minden jótét lélek dicsérje az Urat. A Balkán államok békepolitikája csak akkor juthat igazán érvényre, — az érdekük meg csak a béke politikája lehet — ha szorosan összefognak és azonosítják érdekeiket. A „helyi" problémákat vagy oldják meg a legsürgősebben békésen, vagy tegyék azokat félre „jobb időkre", nehogy kis családi ügyeik miatt tönkremenjenek.

Finnország háztetejére felszállott a piros kakas. A finn-orosz háború a világ összes tőkés államait — a demokratikusokat épp úgy, mint a kevésbbé demokratikusokat — a tajtékzásig feldühösítette. Olyan sajtó- és rádió-hadjárat indult meg a Szovjetek ellen, amilyent a világ még nem látott. Mi az, hogy Japán megtámadta Kínát? Semmi. Mi az, hogy Németország és Olaszország vérbefojtotta a spanyol népköztársaságot? Semmi. Mi az, hogy Olaszország megszállta Albániát? Az mind semmi. De az orosz beavatkozás olyan fürgévé tette a Népszövetséget, mintha ez a születésében már kiöregedett, angol-francia fennhatóság alatt álló intézmény a legszebb korát élné. A Népszövetség kirekesztette tagjai sorából a Szovjeteket, a kirekesztők között voltak a lengyelek is (a szegény Négustól beszedték a tagdíjakat, de be sem engedték az ülésterembe). Ja ezen a világon csak a szabadalmazott és mindenkitől jóváhagyott hódítóknak szabad valódi és képzelt érdekeiket megvédeni.

Mindenesetre gondolkodóba ejti az embert az a tény, hogy a népszövetségi ülésen olyan tagállamok is résztvettek, amelyek a Szovjettel barátságos viszonyban állanak. Sőt, mi több, függnek a Szovjetúniótól! — hogy csak a balti államokat és Kinát említsük meg. Ha tehát a Szovjetunió mindenáron a Népszövetségben akart volna maradni, azt ezeken az államokon keresztül elérhette volna. Tudott dolog, hogy a népszövetségi határozatok csak akkor jogerősek, ha egyhangúak. Mihelyt egyetlen tagállam a felvetett javaslat ellen szavaz, az intézmény határozatképtelen. Mármost, a Szovjetuniónak nem került volna sokba valamelyik tőle függő államot arra bírni, hogy a Népszövetségben a kizárási inditvány ellen szavazzon. Az egész világ polgári sajtója előre látta ezt és már be is jósolták, hogy ismét csak félmunkát fognak Genfben végezhetni. Nem így történt. És hogy nem így történt, az nemcsak a nyugati nagyhatalmaktól, hanem a Szovjettől is függött.

Úgy látszik, a szovjet külpolitika szakít a régi módszerekkel, otthagyja a Népszövetséget és talán a paktumok politikáját is, de azt a következtetést levonhatjuk, hogy a Szovjetunió elég erősnek érzi magát új külpolitikai programjának, mely a lengyel háború óta határozott irányt mutat, keresztülvitelére.

Mi történt ott a csikorgó északon? Csak nem ijedtek meg a Szovjetek a kis Finnországtól? Tényleg szükséges volt a Szovjetek részéről a finnekkel ügyeiket így tisztázni?

A kis Finnország nem is olyan kicsi. Területe pontosan 388.217 négyzetkilométer. A Szovjetekkel kb. 1200 km. közös szárazföldi határa van. A Meyers Universal Atlaszában így emlékeznek meg Finnországról: Politikai-földrajzilag Finnország, mint Európa, de különösen Középeurópa fellegvára játszik nagy szerepet a bolsevizmus ellen . . . Hát emiatt a szerep miatt tört ki az egész finn kérdés. Igaz, hogy Európában a vezető hatalmak ezidő szerint egymás haját cibálják, így egy bizonyos ideig a munkások államát nem fenyegeti veszély, azonban a Szovjetek tárgyalásai a Szövetségesekkel elég sok adatot szolgáltattak arra nézve, mit várhatnak az oroszok adott esetben Európától. A Szovjeteket nagyon is érdekli, milyen álláspontot foglalnak el szomszédjaik egy szovjetellenes háború esetén. Már pedig egy 1200 km-es front-többlet sehogyan sem lehetett ínyére a vörös vezérkarnak. A finnek nem akarták megérteni, hogy Európában új korszak vette kezdetét és hogy Finnország nem lehet többé az európai tőkés társadalom fellegvára, hanem fordítva: már az ő határainál kell megtorpannia egy szovjetellenes támadásnak. Vagyis Finnország megtámadásával lehet csak a Szovjetek ellen a háborút északon is megkezdeni. Az idők szavát a háború utáni győztes finn ellenforradalmi vezérek nem tudták és nem is akarták megérteni. Az események aztán gyors egymásutánban következtek.

A harc kimeneteléhez kétség nem fér, erre nem is terjeszkedünk ki, csak önkéntelenül is olyan alkalom kivánkozik a spanyol polgárháborúval való párhuzamtételre, hogy ezt nem is volna szabad elszalasztani.

A spanyol Népköztársaság nem volt még árnyalatában sem bolsevista. Demokratikus népköztársaság volt, becsületes és kevésbbé becsületes polgári politikusok köztársasága volt ez, mely választások alapján nyert nagy többséget. Francó tábornok úr fellázadt a hivatalos kormány ellen és német, meg olasz segítséggel háborút indított saját hazája ellen. A Népszövetség fővédnökei, Francia- és Angolország óriási ravaszságuk teljes igénybevételével megteremtették a benemavatkozási bizottságot és megtiltottak úgy a kormány, mint Francó részére mindennemű szállítást. Ezt a tilalmat a franciák és az angolok be is tartották, de nem akadályozták meg, hogy az olaszok és németek teljes erejükkel ne támogassák Francót, amíg a Népköztársaság hősies harc után el nem bukott.

Bezzeg Finnország esetében másként jártak el. Felszólították az egész világot, mindenki úgy segítse a finneket, ahogyan csak tudja. A világ összes tőkés államai megmozdultak, jajveszékelésük betölti a világegyetemet! Mentsétek meg Finnországot!

Szerezz előfizetőket lapunknak!

Nem volna teljes a beszámolónk, ha nem emlékeznénk meg arról a hatásról, melyet a kizárás Szovjetoroszországban váltott ki. A Szovjeteket a kizárás nem lepte meg. Megállapitották, hogy a kizárás mellett leszavazott országok összlakossága nem tesz ki többet, mint 132,000.000-t, viszont a Szovjetek lakosainak a száma 183,000.000 tesz ki. A Népszövetség ezzel a határozattal — szerintük — megadta saját magának a kegyelemdöfést, végleg bebizonyítva, hogy a Népszövetség Anglia és Franciaország vak eszköze. A kizárás a Szovjeteket teljesen felszabadította még a legcsekélyebb felelősség alól is és most szabad a kezük. Hogy mit értenek szabad kéz alatt, azt nehéz megmondani. Bizonyos, hogy a Szövetségesek nem üzenték meg a háborút a Szovjeteknek, sőt nem is szakitották meg a diplomáciai viszonyt sem. Kérdés, hogy erre a lépésre sor fog-e kerülni. A Szövetségesek egyelőre nem nagyon óhajtják a háborút a Szovjetekkel, viszont a kizárás óta a Szovjetek hangoztatják, hogy a Szövetségesek és Törökország közötti megállapodás egyik titkos pontja egy közelkeleti hadsereg felállítását írja elő. Ezen hadsereg létszáma 7—800.000 legyen és célja kimondottan szovjetellenes.

Inenü a Török Köztársaság elnöke épp most megy Törökország keleti határára inspekciós kőrútra és más fontos és nem nagyon fontos jelenségek itt is, ott is kisebb nagyobb fellegeket vonultatnak fel a keleti égre... Vihar van készülőben? Új vihar, mely méreteiben még nagyobb lesz, mint az eddigi összes viharok? Vagy csak kulisszákat tologatnak? Kulisszákat, hogy az eljövendő eseményekhez megteremtsék a szükséges hangulatot?

Közben sehol egy jel, mely a béke lehetőségére engedne következtetni! Ami megmutatkozott, az is tragikomikumba fulladt. A holland—német határon a németek elfogtak 2 angol „ügynököt". az angol kémszolgálat két emberét — a németek szerint. Viszont ezen két úri embernek a szerepe nem is lehetett annyira a hadititkok kipiszkálása, mint inkább titkos diplomáciai szolgálat. Ők azt mondják,

Terjeszd a jugoszláviai magyar dolgozók egyetlen folyóiratát a Kid-at!

hogy a békekötés miatt volt valami zavaros megbizatásuk, a különös a dologban az, hogy Hollandia egy ezredest adott melléjük kiséretnek. Kémek mellé, még angol kémek mellé sem adnak a semlegesek katonai kiséretet. Az egész ügy nagyon homályos, volt ott lövöldözés is, meg emberrablás is... Modern békekisérlet, ahol a közvetitőket elhurcolják? Vagy valami nagy félreértés történt? Vagy a müncheni merénylet borította fel a szép tervet?

És ha az ellenfelek tényleg ki akarnának békülni, miért titokban? Kinek nem szabad tudni, hogy hirtelen ki is „törhet" a béke? Talán ez is a magyarázata annak, hogy a Szovjetek fittyet hányva a borzalmas sarki hidegeknek, minél előbb a népkormányt akarják látni Helsinkiben.

Ril

Figyelő

A föld

„A paraszt födéhsége és a munkás kultúrszomja a jövendő magyar história alapjai" — írta Juhász Gyula egykor és mondatát ma talán úgy is módosíthatjuk hogy a paraszt földéhségének kielégülése a feltétele annak, hogy a jövendő magyar história legyen.

Előttünk egy nagyszerű és emberséges hódítás feladata áll: népünket meghódítani a nemzet egésze számára s népünknek utat engedni arra, hogy hazánk földjét meghódítsa a maga számára. Kis népek imperializmusa befelé mutat — és ennek a befelé való imperializmusnak első és talán egyetlen anyagi feladata, hogy engedtessék meg a magyar földnek meghódítása a magyar paraszt által, e szép hódítás, melynek nyomán nem prefektusok érkeznek és nem tisztogatás következik, hanem kertek teremnek, porták virulnak ki, házak vidámodnak, arcok gömbölyednek és kis magyar családok bizakodóbban néznek a jövő elé. Mily tüntetően szép és meghatóan emberséges feladat lenne ez a mai világban, mily csodálatos és magyarnak való feladat, akkor „amikor minden törik szakad" itt rendet csinálni ebben a százados kérdésben, melynek társadalmi igazságtalansága annyi történelmi igazságunkat teheti sulytalanná s melynek léte nemcsak népi jólétünket, hanem nemzeti szabadságunkat is veszélyezteti.

Nézzenek magukba a kiváltságosak, vessék ki magukból a régi frázisok mákonyát és fontolják meg egyszerűen a kérdést: mi erősebb bástya nehéz időkben: a társadalom egyensúlyozottsága, vagy az előjogok papírfalai? Tartsanak lelkiismeretvizsgálatot, amíg tarthatnak és fontolják meg a merevség és maradiság minden lehető következményeit és gondolják végig, hogy milyen világban élünk, milyen szorítások között, s menynyire teljesedett az utolsó hónapokban minden, ami valószínűtlen volt s mennyire elmaradt mindannak a bekövetkezése, amit valószínűnek tartottak. Nézzenek Európa térképére s benne a kisded Magyarországra, mérjék meg a jövő lehetőségeit s ne illuziók szerint! És vonják le a következtetéseket, lehető hirtelenséggel s amit — elég szomorú ez — nem csinálnáltak meg emberségből és előre-

látásból, csinálják meg legalább félelemből.

Ideje lenne megérteni, hogy egyetlen időtálló előrehaladás van s ez a parasztoké, akik földet vesznek és szaporodnak. Mert az államhatárok ideiglenesek és módosíthatók, de a népi határok, melyeket erős, földjén álló és ahhoz hű nép tart állandó végvári őrségben, állandóak.

Hazát ad az, aki földet ad. Ezt az egyet soha nem szabadna feledtünk. Minél nagyobb próbák előtt áll a kis magyar haza —, annál kevésbbé. Kicsit furcsa és szomorú, hogy a kezdő, nagyon is kezdetleges lépésnél, mely a föld kérdés megoldása körül most indul — a társadalom felső része meglehetősen közönyös, mert nem tudja, hogy az ő bőréről van szó. Pedig valóban az ő dolgáról van szó, ne adja Isten, hogy ezt még nehezebb pillanatokban kelljen belátnia azzal, hogy mikor e kérdés meg nem oldásáról döntött e kérdés tétova és elégtelen orvoslását elégnek tartotta, tulajdonképpen a maga sorsáról döntött. S nem kedvezően. Még van idő, sok azonban már nincsen arra, hogy megoldják bár viharban, amit szélcsöndben kellett volna, hogy rendbehozzák, bár félelemből, amit becsületből kellett volna.

Most általában a vizsga idejét éljük, emberek, rétegek, csoportok vizsgáznak emberségből, magyarságból és e vizsgájuk válaszaiban jövendő sorsukról döntenek. A magyar társadalom kiváltságosai és szerencsései is vizsgáznak. A legjobb akarattal sem lehet azt mondani, hogy kitűnően vizsgáznak abból a tárgyból, melyet az idők megértésének és a nemzeti szükségletek ismeretének lehet nevezni. Nem látszik, hogy önként mozdulnának olyasmire, aminek a megtételét most már nemcsak becsület, hanem az ész is parancsolja. Nem hallunk arról, hogy fiók-Széchenyiek akadnának honunk szebb lelkű gazdái közt s ha nem is akadémiát, de legalább egy parasztakadémiához házat ajánltak s nem hallunk arról, hogy exponált vidékeken nagybirtokosok telepítenének, vagy telepítésre önként alkalmat adnának. Pedig amíg az alapos földreform teendőit el nem végezték, amíg a magyar nemzet törzsét parasztságát, a magyar haza anyagával, földjével meg nem erősítették, addig nagyon keveset tettek azért, hogy itt a jövő jobb s egyben magyarabb legyen s a nemzet nagyobb belső szilárdsággal nézhessen a förgeteg elébe.

Talán nem lesz céltalan 1939 őszén idézni egy tardi birtoktalan földműves gyermekének levelét 1935-ből. Ezt írta: „Hétfőn reggel ettem kocsonyát, délbe káposztát, este káposztát. Kedden reggel kenyeret, délre kenyeret, estére sóskamártást. Szerdán reggel kenyeret, délre kenyeret, estére tésztát. Csütörtökön reggel kenyeret, délre kenyeret, estére tésztalevest. Pénteken délre kenyeret, estére kenyeret. Szombaton reggel kenyeret, délre kenyeret, estére vöröshagymát kenyérrel. Tejet nem ettem egész hónapban, mert nincs tehenünk, osztán drága és nincs reá pénz."

Olvassák ezt és aztán tekintsenek végig Európa hirein. Voltak idők a történelemben, mikor a szociális igazság nem a nemzeti szabadság mellett, hanem az ellen érvényesült.

Szabó Zoltán

IDEGEN SZAVAK MAGYARÁZATA:

Automatikus = önműködő
adminisztráció = igazgatás, kezelés
Delirium = láztól zavarodottság
dominusz = úr
destruktív = romboló
dekoltált = kivágott
Exkrementum = kiválasztás, ürülék
exegi monumentum aere perennius = ércnél maradandóbb emléket emeltem
elit = kiválasztott, előkelő
Fantázia = képzelet, képzelő erő
fanatikus = rajongó, vakbuzgó
Géniusz = lélek, szellem
Intranzigens = engesztelhetetlen, hajthatatlan
intenzív = belterjes mélyreható
Konstruktív = építő
kalkuláció = kiszámítás
kolerikus = lobbanékony, hevesvérű
koncentráció = összpontosítás
Muzsik = orosz paraszt
materialista = anyagelvű
morál = erkölcs
miljő = környezet
melankólikus = mélabús
mechanika = erőműtan
monopolisztikus = egyedárúsági
Nuri Tárem = egyik pogány isten
Obznana = a jugoszláv államvédelmi törvény
Prefektura = fölügyelőség
Reneszánsz = a tudományok és művészetek újjászületése a középkori elposványodás után
Skolasztika = iskolás bölcsészet
specialitás = különlegesség
szentimentális = érzelgős
szatíra = gúnyirat
szangvinikus = hevesvérű, vérmes
szumír = ókori civilizációjú nép
Túra = út, körút
Votan = germán pogány sten
vétesz = jós
variál = változtat, cserélget
Zsüri = bíráló bizottság

Munkáskönyvtárak részére rendeljétek meg féláron a realista magyar próza vajdasági képviselőjének LATÁK ISTVÁNNAK elbeszélő kötetét a „Szürke napok"-at

Jelen számunk második cikkének címébe sajnálatos nyomdahiba csúszott be. A cikk címe: *„Az emberi tudat és a gazdasági tényező"*, helyesen *„tényezők"*.

A HID ELŐFIZETÉSI DIJA:

Jugoszláviában:

Egy évre 36.—, félévre 20.—, negyedévre 10.— dinár.
Egyes szám ára 4.— dinár.

Magyarországon:

Egy évre 5.—, félévre 2.50, negyedévre 1.25 pengő.
Egyes szám ára 50 fillér.

Befizető lapunk üres tuloldalán kérjük feltüntetni a küldött összeg rendeltetését

A HID 58.297 sz. postatakarékpénztári csekkszámlájára küldje előfizetését a mellékelt befizetési lapon!

Az elmaradt előfizetési díjak a lapot és előfizetőinket egyformán terhelik. Ezért lejáratkor azonnal újítsa meg előfizetését!

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes névvel és cimmel ellátott kéziratokat veszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért írója felelős. Levelek és kéziratok Administracija i redakcija HID Subotica, pošt. fah 88. cimre küldendők.

„HID" literarni časopis, izlazi deset puta godišnje.
Odgovorni urednik i izdavač: *Mayer Ottmar*, Subotica, VII. Kragujevačka 4.

Štamparija BRAĆA FISER, Subotica